

Rapla maakonna keskuste arengustrateegia

Projekti on rahastatud Islandi, Liechtensteini ja Norra poolt EMP finantsmehhanismi ning Norra finantsmehhanismi vahendusel.

Raplamaa

2009/2010

Rapla maakonna keskuste arengustrateegia on heaks kiidetud projekti lõpuseminaril 17.märtsil 2010.a.

Rapla maakonna keskuste arengustrateegia muudatused on heaks kiidetud Raplamaa Omavalitsuste Liidu täiskogu istungil 28.jaanuaril 2012.a.

Rapla maakonna keskuste arengustrateegia muudatused on heaks kiidetud Raplamaa Omavalitsuste Liidu täiskogu istungil 31.jaanuaril 2013.a.

Rapla maakonna keskuste arengustrateegia muudatused on heaks kiidetud Raplamaa Omavalitsuste Liidu täiskogu istungil 29.mail 2014.a.

Sisukord

Sissejuhatus.....	6
1 Strateegia koostamise teoreetiline taust.....	8
1.1 Koostöö on edukuse üks tagajatest.....	8
1.2 Linnaliste piirkondade arenguetapid.....	10
1.3 Võrgustunud linnaregiooni arengumudel.....	11
1.4 Omavalitsuste koostöö eesmärgid ja -mudelid.....	12
1.5 W. Christalleri keskuskohtade teooria.....	15
1.6 Teenuste kättesaadavus.....	16
2 Strateegia koostamisele eelnenud uuringud ja analüüsid.....	18
2.1 Passiivne mobiilpositsioneerimine.....	18
2.2 Maakonna elanike küsitlus.....	20
2.3 Maakonnakeskuste omavalitsuste juhtide intervjuud	23
2.4 Raplamaa vallajuhtide intervjuud.....	23
3 Rapla keskustevõrgustiku strateegia.....	25
3.1 Rapla maakonna vallad.....	25
3.2 Olemasolevate funktsioonide/teenuste kaardistus keskuskohtades.....	32
3.3 Keskustevõrgu määratlus.....	33
3.3.1 10 keskust	33
3.3.2 1+9 keskust	33
3.3.3 3 keskust.....	34
3.3.4 3+7 keskust.....	35
3.3.5 1+2+7 keskust.....	35
3.3.6 1+3+6 keskust.....	35
3.3.7 Kokkuvõtte ja valik.....	36
3.4 Maakonna tasakaalustatud arengu suurimad kitsaskohad.....	37
3.5 Raplamaa keskustevõrgu tulevikuvision.....	38
3.6 Rapla kui võrgustiku keskpunkt.....	38
3.6.1 Valdade ootused Raplale kui maakonnakeskusele.....	39
3.6.2 Vision Raplast kui maakonnakeskusest.....	39
3.7 Teise taseme keskused.....	39
3.8 Kolmanda taseme keskused.....	40
3.9 Konkreetsed tegevused aastateks 2012-2015.....	41
4 Arengukava omanik ja uuendamise süsteem.....	42
5 Strateegia koostamise käigus tekkinud järeldused ja ettepanekud.....	43

6 Kasutatud allikad.....	48
7 Lisad.....	49
7.1 Lisa 1. Arendusideed ja -plaanid.....	49
7.2 Lisa 2. Ministeeriumide ja allasutuste esindatus maakondades.....	50

Tabelite register

Tabel 1. Kohalike omavalitsuste koostööpotentsiaal valdkondade lõikes.....	9
Tabel 2. Kohalike omavalitsuste koostöömudelid.....	13
Tabel 3. Teenuste soovitatav kättesaadavus.....	16
Tabel 4. Raplamaa valdade põhiandmed (vallad on reastatud tähestiku järjekorras).....	25
Tabel 5. Teenuste kättesaadavus Raplamaa keskustes.....	32
Tabel 6. 10 keskust plussid ja miinused.....	33
Tabel 7. 1+9 keskust plussid ja miinused.....	34
Tabel 8. 3 keskust plussid ja miinused.....	34
Tabel 9. 3+7 keskust plussid ja miinused.....	35
Tabel 10. 1+2+7 keskust plussid ja miinused.....	35
Tabel 11. 1+3+6 keskust plussid ja miinused.....	35

Jooniste register

Joonis 1. Urbanisatsioon.....	10
Joonis 2. Suburbanisatsioon.....	10
Joonis 3. Kontraurbanisatsioon.....	11
Joonis 4. Reurbanisatsioon.....	11
Joonis 5. Linnavõrgustiku arengumudel.....	12
Joonis 6. W. Christalleri heksagoonid kolme erineva tasandi keskuskohtadega.....	15
Joonis 7. Raplamaa ankurpunktide arv.....	18
Joonis 8. Suuremate keskuste külastamine.....	21
Joonis 9. Raplamaa keskustevõrgustik.....	37

Sissejuhatus

Globaliseerivas maailmas konkureerivad omavahel nii ettevõtted kui ka geograafilised piirkonnad. Piirkonnad konkureerivad elanike, tööjõu, turistide ja investeeringute pärast. Seetõttu seisab iga maakonna ees küsimus, kuidas muutuda atraktiivsemaks erinevatele sihtrühmadele ja kuidas olla konkurentsivõimelisem. Sellele küsimusele vastuse leidmisest sõltub piirkonna areng või taandareng. Konkurentsivõimelistes piirkondades soovivad inimesed elada, sest seal on piisaval hulgal töökohti ja vaba aja veetmise võimalusi. Kogu sotsiaalne infrastruktuur on neis piirkondades kujundatud läbimõeldult ja elanike vajadusi arvestavalt. Taandarenevad paikkonnad paistavad aga silma sellega, et seal ei ole piisava põhjalikkusega mõeldud sellele, kuidas konkureerida. Selgelt ei ole sõnastatud see, mille poolest erinetakse teistest piirkondadest, ja sotsiaalse infrastruktuuri kujundamisel ei ole lähtutud elanikkonna vajadustest.

Maakonna konkurentsivõime tõstmine on võimalik ainult läbi erinevate osapoolte igakülgse koostöö ja selgete kokkulepete kaudu. Ainult nii on võimalik vastu pidada globaalses konkurentsisis. Piirkonnas sõlmitavad kokkulepped peavad olema suunatud sellele, et:

- parandada maakonna elukeskkonda ja inimeste heaolu ning turvalisust;
- suurendada elanike tööhõivet, sissetulekuid ja maakonna tuntust;
- muuta maakond atraktiivseks küllastajatele, investoritele ja spetsialistidele.

Eelneva saavutamise eeldusteks on ühise visiooni omamine ning visiooni saavutamiseks vajalike tegevuste elluviimine. Ainult i eesmärgistatud arendamise kaudu on võimalik muuta maakond atraktiivseks nii elanikele, ettevõtjatele kui ka küllastajatele.

Siin ei ole kiireid lahendusi, mis tagaksid silmapilkse edu. Piirkonna arendamine on pikaajaline protsess, mille tulemusi on võimalik märgata alles aastate pärast. Seetõttu on väga oluline, et kokku oleks lepitud põhieesmärkides ja tegevustes nende eesmärkide saavutamiseks.

Raplamaa keskustevõrgu arengustrateegia on koostatud selleks, et tagada kogu maakonna tasakaalustatud areng. See dokument ei ole loodud ühe või teise keskuse eelisarendamise põhjendamiseks, vaid selleks, et:

- kõikidel piirkondadel oleks maakonna pikaajalisest arengust ühine arusaamine;
- kaardistatud oleks need võimalused, kus kõik maakonnas paiknevad keskused saaksid üksteist toetada;
- säiliks kõikide keskuste omanäolisus;
- tekiks tihedam omavaheline koostöö.

See dokument koosneb viiest peatükist. Esimene peatükk annab ülevaate piirkonna arendamise teoreetilisest taustast, lisaks käsitletakse põgusalt ka lähiriikide kogemust.

Teine peatükk annab ülevaate strateegia koostamisele eelnenud uuringutest.

Kolmas peatükk annab ülevaate maakonna omavalitsustest, Raplamaa keskustevõrgu definitsioonist, määratletakse maakonna tasakaalustatud arengu kitsaskohad, esitatakse visioon ning võrgustiku osapoolte rollid ja ootused, samuti on olemas tegevuskava .

Neljas peatükk käsitleb arengukava uuendamise korda ja viies töö käigus tekkinud järeldusi ja ettepanekuid, millest võiks kasu olla ka üleriigilisel tasandil.

Omavalitsuste piire ületavate arendusprojektide loetelu on esitatud lisas 1.

1 Strateegia koostamise teoreetiline taust

1.1 Koostöö on edukuse üks tagajatest

Charles Darwin on öelnud, et ellu ei jää mitte kõige tugevamad, vaid kõige kohanemisvõimelisemad. Küsimusega, kuidas kohaneda välis- ja sisekeskkonna muutuvate oludega, ei puutu kokku ainult elusorganismid või ettevõtted, vaid ka kõik geograafilised piirkonnad, kes soovivad säilitada oma konkurentsivõimet. Konkurentsivõime säilitamiseks tuleb aga teha koostööd erinevate osapoolte vahel ning see koostöö peab toetuma sünergiale. Kuid sünergia saab tekkida ainult täiendavate ajaliste ja rahaliste ressursside paigutamisel koostöösse. Edukas koostöö erinevate osapoolte vahel ei tohi olla suunatud hetkeprobleemi lahendamisele, vaid kaugemasse tulevikku. Seega on koostöö seotud arendustegevusega. Ühistest visioonidest juhitud koostöö võib viia sotsiaalse innovatsiooni - selleni, millest on oma teoses „*Social innovation what it is, why it matters and how it can be accelerated*” kirjutanud Geoff Mulgan.

„Sotsiaalne innovatsioon on uute koostöövormide ning individuaalsete ja globaalsete eesmärkide ja valikute ühtlustamise ja ühendamise viiside loomine ja rakendamine.” Sotsiaalse innovatsiooni vajalikkust põhjendab ta oma teoses järgmiselt: „Olemasoleva elukvaliteedi säilitamiseks on vaja uut tüüpi sotsiaalseid organisatsioone ning uusi koostöö, kollektiivse otsustamise ja tegutsemise vorme, sest inimeste käitumine ja vajadused tänu infotehnoloogia arengule ja hariduse kättesaadavusele on muutunud. Sotsiaalsed muutused on oluliselt aeglasemad kui tehnilised muutused.”

Sotsiaalset innovatsiooni võimaldavad iseorganiseeruvad kogukonnad, kes koosnevad sõltumatutest õppijatest, kes köidavad ja mõjutavad üksteist ühiste huvide ja kirgede kaudu ning kes teevad koostööd, et luua uut teadmist, mille allikaks on tegevuskeskkonnad. Edukaks toimetulekuks on oluline informatsioon probleemidest, nende põhjustest ning põhjuste kõrvaldamise teedest. Koostöö kaudu sünnivad uued ideed, mis võimaldavad rahuldada rahuldamatat vajadusi ning nii parandada inimeste elukvaliteeti.

Sotsiaalse innovatsiooni tekitajateks on võimu omavad, kuid igapäeva tegevustega kursis olevad ja muutusteks motiveeritud inimesed. Seega on võtmeaspektidel organisatsioonide juhid.

Raplamaa Omaalitsuste Liidu ellu kutsutud projekt keskustevõrgustiku määratlemiseks ning ühise tegutsemisstrateegia loomiseks on üks näide soovist luua uut teadmist koostöö kaudu, et parandada tulevikus maakonna inimeste elukvaliteeti.

Iga koostöö on aga protsess, mida tuleb planeerida, käivitada ja juhtida ning millel peab koostöötasandil olema vastutaja. Järelkult tuleb koostööstrateegia valmimisel leida see institutsioon või isik, kes hakkab vastutama strateegia elluviimise eest.

Strateegia elluviimisel saab tavaliselt määravaks elluviijate motiveeritus. Sõltub asjaoludest, kas ühiselt toimides saadakse rohkem positiivseid või negatiivseid kogemusi. Järelkult peab strateegia olema koostatud nii, et arvestatud oleks kõikide osapoolte huve ning strateegia elluviimise korral oleks võimalik jõuda selgelt hoomatava arenguni.

Rootsi konsultatsiooniettevõtte Sweco Eurofutures AB vanemkonsultant Ulf Johansson on välja toonud kohalike omavalitsuste koostöö vormid järgmiselt:

1. Ühine arutelu (*koostöövõrgus suhtlemine, nõustamine, oskusteabe vahetus*)
2. Ühine korraldamine (*koordineerimine*)
3. Ühine juhtimine (*operatiivne koostöö, ülesannete koos läbiviimine*)
4. Ühine mõjutamine (*strateegiline koostöö regionaalarendus-küsimustes jne.*)

Samuti on ta hinnanud neljapalli süsteemis erinevaid koostöövaldkondi nende potentsiaali alusel ning on saanud tabelis 1 olevad tulemuse.

Tabel 1. Kohalike omavalitsuste koostööpotentsiaal valdkondade lõikes

Kohalike omavalitsuste koostöövaldkond	Hinnang koostöö potentsiaalile
Koolieelsed lasteasutused ja algkool (1 – 6 kl.)	1
Põhikooli keskaste (7 – 9 kl.)	2
Gümnaasium(10 – 12 kl.)	3
Sotsiaalsektor (<i>k.a. vanurite hooldus</i>)	1/0
Kultuur (<i>k.a. raamatukogud</i>)	1
Ehitus ja planeerimine	3
Tehnoteenused (<i>pargid, vesi, tänavad jne.</i>)	4
Keskkond ja tervis	3
Päästeteenistus	3
Turismi ja ettevõtluse areng	3
Haldus (<i>raamatupidamine, palgad, juhtimine, IT, 24/7, hanked jne.</i>)	4

Nagu tabelist on näha, loeb ta kõige perspektiivikamateks kohalike omavalitsuse koostöökohtadeks kõike seda, mis on seotud halduse ja tehnoteenusetega.

Sama kinnitab ka lähiriikide kogemus (Mäeltsemees, 2007):

1. Helsinki ja tagamaa koostööpiirkonna pädevus:
 - a. Ühistransport, sh linnalähirongid
 - b. Keskkonnaküsimused (jäätmemajandus)
 - c. Regionaalplaneerimine
 - d. Keskkonnamonitooring
2. Rootsi maakonna esinduskogu pädevus:
 - a. Tervishoid
 - b. Ühistransport
 - c. Maakondlikud kultuuri- ja/või haridusasutused
 - d. Regionaalplaneerimine
3. Varssavi regioonis moodustatud omavalitsusliit, mille pädevus on:

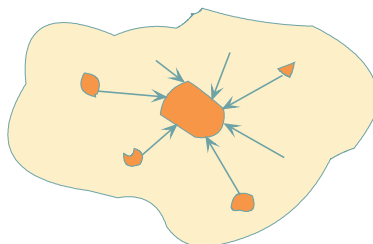
- a. Ühistransport, sh linnalähirongid
- b. Veevarustus ja kanalisatsioon
- c. Jäätmehooldus

1.2 Linnaliste piirkondade arenguetapid

Linnu võib kirjeldada kui ühteaegu töö, tarbimise, suhtluse, mängu, loovuse, põnevuse ja igavuse kohti. Linn kui erinevate sotsiaalsete praktikate ja võrgustike "lava" koos potentsiaalsete trajektoorigega (Amin & Thrift, 2002). Üsna samamoodi võib iseloomustada suuremate valdade keskusi. Linnade ja suuremate keskuskohtade arengus on teisigi paralleele. Urbanisatsiooni etapiga analoogne liikumine toimus nõukogude perioodil, kui kaugemad külad jäid tühjaks ja inimesed kolisid ühismajandite keskusesse. Suburbanisatsiooniga analoogne oli ka see, kui olude paranedes hakati liikuma ühismajandi keskuses olevast kortermajadest oma majadesse alevi serval jne. Seetõttu on alljärgnevalt ära toodud ülevaade linnaliste piirkondade arenguetappidest:

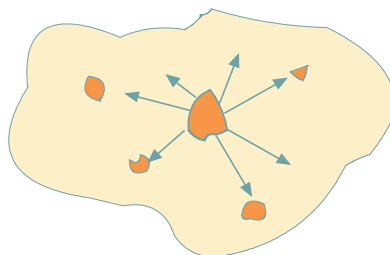
1. **Urbanisatsiooni** etapp – demograafilise siirde ja industrialiseerumisega kaasnev linnarahvastiku kiire juurdekasv agraarühiskonna lagunedes. Valdavaks mõjuteguriks olid majanduslikud põhjused.

Joonis 1. Urbanisatsioon

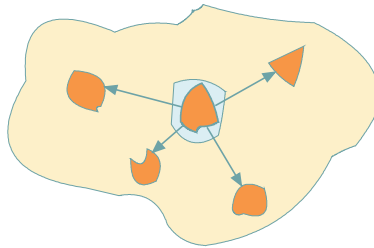
2. **Suburbanisatsiooni** etapp – linnarahvastiku juurdekasvu aeglustumine, suurlinnade satelliitlinnade kiire areng ning maa ja linna vahelise piiri ähmastumine. Eeslinnade kasv toimub linnakeskuse kasvust kiiremini. Linnastute väljakujunemise algus. Valdavaks elukohamuutuse põhjustajaks on keskkondlikud kaalutlused.

Joonis 2. Suburbanisatsioon

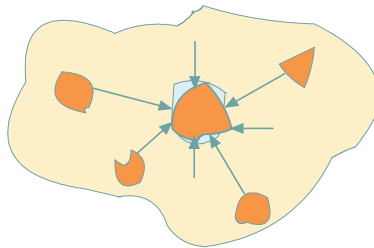
3. **Kontraurbanisatsiooni** etapp – rahvaarvu vähenemine ei toimu ainult kesklinnas, vaid linnastutes tervikuna, samal ajal kui rahvaarv kasvab linnastu mõjupiirkonnast väljajäävates väikelinnades ja maapiirkondades.

Joonis 3. Kontraurbanisatsioon

4. **Reurbanisatsiooni** etapp – keskuslinnade taaselustamine, mistõttu sealne rahvaarv kasvab. Eeldab tavapäraselt avaliku sektori jõupingutusi keskuslinnade elukeskkonna atraktiivsuse suurendamiseks.

Joonis 4. Reurbanisatsioon

1.3 Võrgustunud linnaregiooni arengumudel

2002. aastal läbi viidud „Eesti linnaregioonide arengupotentsiaali analüüsis“ vaadeldakse Eesti kahteist linnaregiooni. Rapla nende hulka paraku ei kuulunud, kuid selles analüüsis tuuakse ära võrgustunud linnaregiooni arengumudel.

Euroopas ja Euroopa Liidus on alates 1980ndatest püütud leida uusi lähenemisviise regionaalses arengus. Kõige tähtsam on seal idee linnaregioonidest kui ühiskonna majandusliku ja sotsiaalse arengu mootoritest.

See arusaam põhineb mitmele Euroopa Liidu 1990ndatel tehtud selgitustele ja uurimustele. Linnaregioonide uurimustest ilmnnes, et majandus ja tööhõive kasvasid linnaregioonides ning linnaregioonid tugevdasid Euroopa sidusust.

Seda head arengut püüti ka modelleerida linnaregioonidesisese ja -vahelise võrgustumise kaudu. Tähtsaid eeskujusid oli kolm.

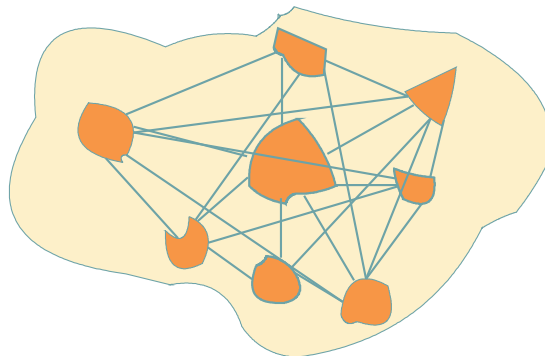
Esimeseks oli Kesk-Itaalia ja selle linnavõrgustikud, mis koosnesid väikestest ja keskmise suurusega linnadest. Nende eelisteks olid paindlik tootmine ja innovaatiline miljöö ning tugev sotsiaalne kapital.

Teiseks eeskujuks oli tugevate metropolipiirkondadevaheline võrgustumine kontinentaalses Euroopas, mille kaudu suuremad keskused rahvusvahelistusid ning saavutasid tänu koostööle sünergeetilist edu.

Kolmandaks eeskujuks oli suurte metropolipiirkondade sisene võrgustumine, millega püüti tugevdada ka piirkondlikku identiteeti ning ettevõtetevahelist suhtlemist, näiteks Ruhri linnapiirkonnas või Milaano ja Torino lähiümbruses. Oluline aspekt oli ka metropolialade haldamine ja strateegiliste tegevuskavade loomine koostöös.

Uuem linnaregioonide arendamine ei hõlma ainult tihedalt asustatud Euroopat. Linnapoliitikat on hakatud arendama ka näiteks hõredalt asustatud Põhjamaa riikides, eelkõige Norras, Rootsis ja Soomes.

Joonis 5. Linnavõrgustiku arengumudel

Linnavõrgustiku mudelis jaguneb kasv erineva suurusega linnades. Linnalised piirkonnad konkureerivad ja teevad omavahel koostööd, tõstes seeläbi linnaliste piirkondade innovaatsilisust.

Toimub tihe suhtlemine linnade ja maapiirkondade vahel ning ka linnalisi piirkondi toetavad maapiirkonnad (tagamaad) osalevad arengutegevuses.

Eelpool mainitud globaalne ja EL-i sisene linnaregioonide kontekst tähendab vajadust muuta nii ülevalt alla suunatud kui ka eraettevõtete juhitud linnaregioonide arengupoliitikat selliseks linnaregioonide poliitikaks, kus võimu, vastutust ja arenguvõimalusi suunatakse linnaregioonidesse. Linnaregioonide head arengut ei taga enam avaliku sektori ulatuslik majanduslik toetus, vaid innovaatsilisus, oskamine ja teadmine linnaregioonides.

Linnaregioonide võrgustumine toimub ühelt poolt linnaregiooni keskuse ja selle funktsionaalse tagamaa vahel, teiselt poolt aga regionaalselt erinevate linnaregioonide vahel ja seda ka globaalselt, ületades riigipiire.

See arengumudel võib olla üheks võimalikuks arengu- ja koostöömudeliks Rapla maakonna keskustele.

1.4 Omavalitsuste koostöö eesmärgid ja -mudelid

Omavalitsuste koostöö eesmärgid ja mudelid määrab suuresti ära see, millist kasu kõik osapooled sellest koostööst saavad. Koostööd planeerides tuleb arvestada erinevate teenuste mahu- ja kohaefektiga.

Põhiliseks majandusliku kasu tootvaks efektiks on suurema hulga teenuste pakkumine ühes organisatsioonis. Efekti allikaks on samade sisendite kasutamine suurema hulga teenuste pakkumisel põhjusel, et enamik teenuseid sisaldab teatud ressursikomponente, mida on võimalik jagada teise sarnase teenuse tootmisel (Grosskopf, Yaisawarng 1990).

Mahuefekti korral efektiivsus suureneb tänu sellele, et suurem mastaap võimaldab vältida dubleerimist. Juhtimise viimisel ühe katuse alla vähendatakse tugikulusid, mis on suhteliselt suured väikeses mastaabis ja hajutatud tegutsemisel. Ökonoomia efekt on ennekõike tugiteenuste ning teenuste osutajate suurema spetsialiseerumise ja professionaalsuse arvelt. Suurem mahuökonomia tekib teenusühiku odavnemisega teenuse saajate ringi laienemisel.

Teine pool, mida tuleb arvestada on kohaefekt. Teatud teenuste korral on kõige olulisem, et teenus oleks kättesaadav tarbijale võimalikult elukoha lähedal. Näiteks ei ole mõistlik väikelastele suunatud teenuste puhul taotleda mahuefekti, sest seal on oluline eelkõige kohaefekt.

Uuringutega on tõestatud, et väikese kohaefekti ja suure mahuefektiga teenuste korral on ülimalt otstarbekas omavalitsuste koostöö. Samas on tõestatud ka seda, et suur kohaefekt ja väike mahuefekt ei takista koostööd.

Uuringute põhjal annavad kõige suuremat mastaabiefekti valdade arvates transport, kommunaalmaajandus ja planeerimine, mis on oma loomul infrastruktuuri teenused/ülesanded.¹

Omavalitsuste koostöö eesmärkideks on toime tulla ülesannetega, mille korral:

- a) ei piisa ühe omavalitsuse ressurssidest;
- b) on võimalik koostöös saavutada teenuste hindade vähenemist;
- c) suureneb kogu piirkonna konkurentsivõime;
- d) kasvab paindlikkus teenuste osutamisel;
- e) saavutatakse suurem poliitiline mõju avalikus sektoris;
- f) muutub efektiivsemaks maakasutus ja infrastruktuuri planeerimine.

Kõige laiemalt levinud koostöömudelid kohalike omavalitsuste vahel on ära toodud järgmises tabelis 2.

Tabel 2. Kohalike omavalitsuste koostöömudelid

Koostöömudel	Mudeli sisu
Teadmiste vahetamine	Koostöö seisneb teadmiste, kogemuste ja heade praktikate vahetamises nii iga päeva kui ka spetsiaalsetel kohtumistel. (Sama valdkonna ametnike nõupidamised jms.)
Ühistegevused	Koostöö baseerub siin organiseeritavatel kultuurisündmustel, festivalidel, näitustel, laatadel jms ehk konkreetsetel üritustel või konkreetsetel üritustel.
Ühised ametnikud	Kuna väga heade professionaalide palkamine võib käia ühele omavalitsusele üle jõu, siis on võimalik koostööd teha ametnike palkamisel. Selle mudeli korral töötab sama inimene korraga rohkem kui ühes omavalitsuses.
Ühised hanked	Suuremates mahtudes hankimine võib anda säästuefekti ja seega tehakse selle mudeli korral koostööd teenuste osutamiseks vajalike

¹ Läänemaa ja Hiiumaa kohalike omavalitsuste suutlikkuse indikaatorid ja ühisarengute analüüs, 2006, Kerli Nilp, TLÜ Haapsalu Kolledž

Koostöömudel	Mudeli sisu
	seadmete ja materjalide hangetel.
Ühisasutused	Ühiselt hallatavateks asutusteks võivad olla haridusasutused, ühised nõustamisteenuse pakkujad, ühised sotsiaalteenused jms. Mudel baseerub jällegi koostegevusest tuleneval majanduslikul efektil.
Ühissettevõtted	Selle mudeli korral luuakse mitme omavalitsuse poolt äriettevõtte, mis hakkab täitma mingeid omavalitsuse funktsioone. Sellised ettevõtted on Euroopas tüüpilised tehnilistes valdkondades ja avalike teenuste puhul. Näitena võib tuua raviasutused, sooja vee või elektriga varustamise, avalikud transpordiettevõtted jms.
Lepingupõhine koostöö	Mingi kohaliku omavalitsuse üksus osutab teenust lisaks ühele või mitmele teisele omavalitsusele. Selline teenus saab olla hariduse, keskkonnaseire või mõne muu sellise valdkonna teenuste puhul. Näiteks on kaks omavalitust nõus jagama ülesandeid omavahel teatud teenuse osutamisel. Kõige tüüpilisem näide on siin see, kui omavalitsus tellib teatud teenust teisest omavalitsusest ja maksab selle eest või osutab mõnda teist teenust vastu (bartertehingud). Selline koostöö on saavutanud populaarsuse oma praktilisuse tõttu.
Ühised munitsipaalfondid	Selle koostöövormi korral asutatakse ühised fondid selleks, et edendada teatud tegevusi, mille väljatöötamisest on osalevad kohalikud omavalitsused huvitatud. Erinevatel fondidel võivad olla erinevad eesmärgid. Näiteks võivad omavalitsused luua fondi selleks, et ühiselt arendada ettevõtluskeskkonda.
Regionaalsed arendusprojektid	Need on seotud enamasti turismi või ettevõtluskeskkonna arendamisega, kuid näiteid on ka teistest valdkondadest. Näiteks sotsiaalse infrastruktuuri arendamiseks mõeldud projektid.
Piirkondlik leping	See on uus koostöömudel, mis on mõeldud tagamaks pikaajalist omavalitsuste koostööd regionaalse arengu kontekstis. Selline leping võib katta laia ulatuse ühiselt osutatavatest teenustest ja teistest funktsioonidest. Soomes on see kasutusel tänaseks enam kui 25 regioonis. Eestist võib näiteks tuua Järvamaa Arenguleppe.
Piirkondlik strateegia	See on koostöömudel, kus luuakse mingi valdkonna ühise arendamise strateegia. See on regionaalne plaan, mis võib olla suunatud majanduse arendamisele, aga ka teenuste osutamisele.
Omavalitsusliidud	Koostöömudeli aluseks on omavalitsuste ühiste huvide koondamine seal, kus need võiksid kattuda, ning potentsiaalsete konfliktide vahendamine. Teise tasandi omavalitsuse puudumise tingimustes Eestis on liitudele langenud suur koormus, kuid liidu võimalus seda tühimikku võimuvvertikaalis kompenseerida pole kuigivõrd suur.

Võimalusi koostöök on erinevaid ning paljud vormid on täna juba kasutusel. Kuid koostööd kavandavatel omavalitsustel on võimalik leida funktsioone, mille puhul on tegemist madala kohaefektiga funktsioonidega ning koostööd pole senini mingitel põhjustel tekkinud, siis tuleks seda igati kaaluda. Koostöö peamiseks eeliseks on see, et

ühiselt luuakse võimekus madala kohaefektiga ülesannete täitmiseks ning teiste funktsioonide puhul saab rakendada teisi koostöövorme või täita neid iseseisvalt.

Ülesannete puhul, kus kohaefekt on väike, on võimalik samuti rakendada erinevaid koostöövorme, kuid see koostöö peaks olema keskselt koordineeritud.

1.5 W. Christalleri keskuskohtade teooria

Möödunud sajandi kolmekümnendatel aastatel pakkus saksa majandusgeograaf Walter Christaller välja linnade paiknemise ja struktuuri baasteooria – keskuskohtade baasteooria. See teooria püüab anda seletuse linnaliste asulate hulgale, suurusele, asukohale ning nende kujunemisele. Teooria tuumaks on riigi territooriumi jagamine hierarhiliselt eri suurusega funktsionaalseteks keskuskohtadeks ja nende tagamaadeks. Keskuskohad on omavahel ühendatud/ühendatakse transpordivõrgustikuga.

W. Christalleri keskuskohtade teooria lihtsustatud eeldused on järgmised:

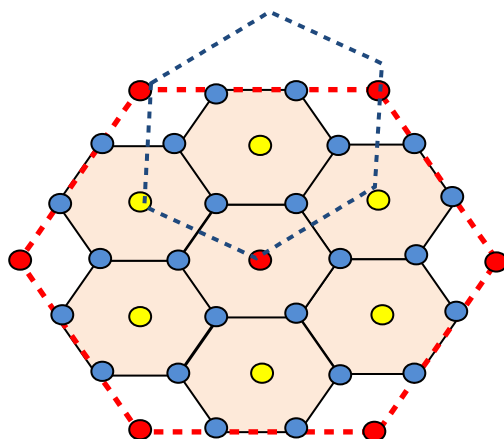
- a) piirideta maastik;
- b) liikumine on võimalik kõigis suundades, kuid tarbijad liiguvad minimaalselt;
- c) kaupu ja teenuseid ostetakse lähimast keskuskohtast;
- d) ühes areaalis elavatel inimestel on ühesugune sissetulek ja sarnased nõudmised kauba ja teenuste järele;
- e) turuareaalid ja teeninduspiirkonnad katavad kogu territooriumi.

Keskuskoht on määratletud, kui keset turupiirkonda paiknev linn, mis on ka põhiliseks turuks pakkudes kaupu ning teenuseid ümbritseva ala elanikele. Kõige suurem pakutavate teenuste ja kaupade hulk on kõige kõrgemat järku ehk kõige kesksel keskuskohtal. Madalamat järku keskuskohtad on turuks väiksematele piirkondadele ning nende teenused on sagedamini vajaminevad. (Näiteks lasteaed, postkontor või toidupood.)

Kõrgemat järku keskuskohtades on nii väiksemate keskuste poolt pakutavaid teenuseid kui ka kõrgemat järku ja unikaalseid teenuseid, näiteks ülikool, ooperiteater või uurimisinstituut. Kõrgemat järku keskuskohtade mõju ulatus ehk tagamaa on suurem hõlmates lähipiirkonna väiksemate keskuste tagamaa. Teenuste taseme järgi kujuneb välja asulate hierarhia.

Christaller pakkus oma teorias välja heksagoonid ehk kuusnurksed mustrid, mis võimaldavad sobitada maastikule võimalikult palju erineva taseme keskuskohti.

Joonis 6. W. Christalleri heksagoonid kolme erineva tasandi keskuskohtadega

Christaller sõnastas kolm põhilist keskuskohtade kujunemisega seotud printsiipi:

1. turuprintsiip
2. transpordi printsiip ja
3. administratiivne printsiip.

Turuprintsiip

Teenuste pakkumine on neid vajavatele isikutele nii lähedal kui võimalik.

Transpordiprintsiip

Madalamat järku keskuskohad asuvad liiklusskeemides kõrgemat järku keskuskohtade vahel.

Administratiivne printsiip

Iga madalamat järku keskuskoht on ainult ühe kõrgemat järku keskuskohta administratiivses mõjusfääris.

Sõltuvalt sellest, et iga keskuskoht ise vajab teataval määral teenuseid ja kaupu ning et tal on hulk funktsionaalseid sidemeid teiste kesksete asulatega, tekkib keskuskohtade nn tööjaotus. Keskne tööstuslinn ei pruugi täita näiteks administratiivseid funktsioone ümbritseva ala suhtes jms. Näiteks võiks siin olla kasvõi Ida-Virumaa, kus kesksed tööstuslinnad on Narva ja Kohtla-Järve, kuid administratiivsed funktsioonid on Jõhvis.

Keskuskohtade teooria järgi tekkivad järgmised põhilised asustuspiirkonnad:

- a) tuumikala
- b) areaal
- c) teisejärguliste keskuste kuusnurk
- d) ääremaa.

1.6 Teenuste kättesaadavus

Tagada kõikide tasandite keskuskohtades kõikide elanikkonnale vajalike teenuste kohapealne olemasolu ei ole võimalik ega otstarbekas. Erineva järgu keskuskohtades peab olema erinev teenuste kättesaadavus, mis tuleneb teenust tarvitavate inimeste hulgast ja teenuseni jõudmiseks vaja minevast ajast.

Tabel 3. Teenuste soovitatav kättesaadavus²

Teenus	Vald	Piirkond	Maakond
Kultuuri- ja sporditeenus			
Spordiplats	X	X	X
Spordisaal	X	X	X
Staadion		X	X
Seltsimaja	X	X	X
Raamatukogu	X	X	X
Kultuurimaja	X	X	X
Ujula			X
Haridusteenus			
Lasteaed	X	X	X
Algkool	X	X	X

² Tabel on koostatud Kultuuriministeeriumi nõuniku E. Pedaniku, ettekande: „Maakonna teemaplaneering - sotsiaalne infrastruktuur“ ja projekti töörühmades toimunud arutelude tulemusena.

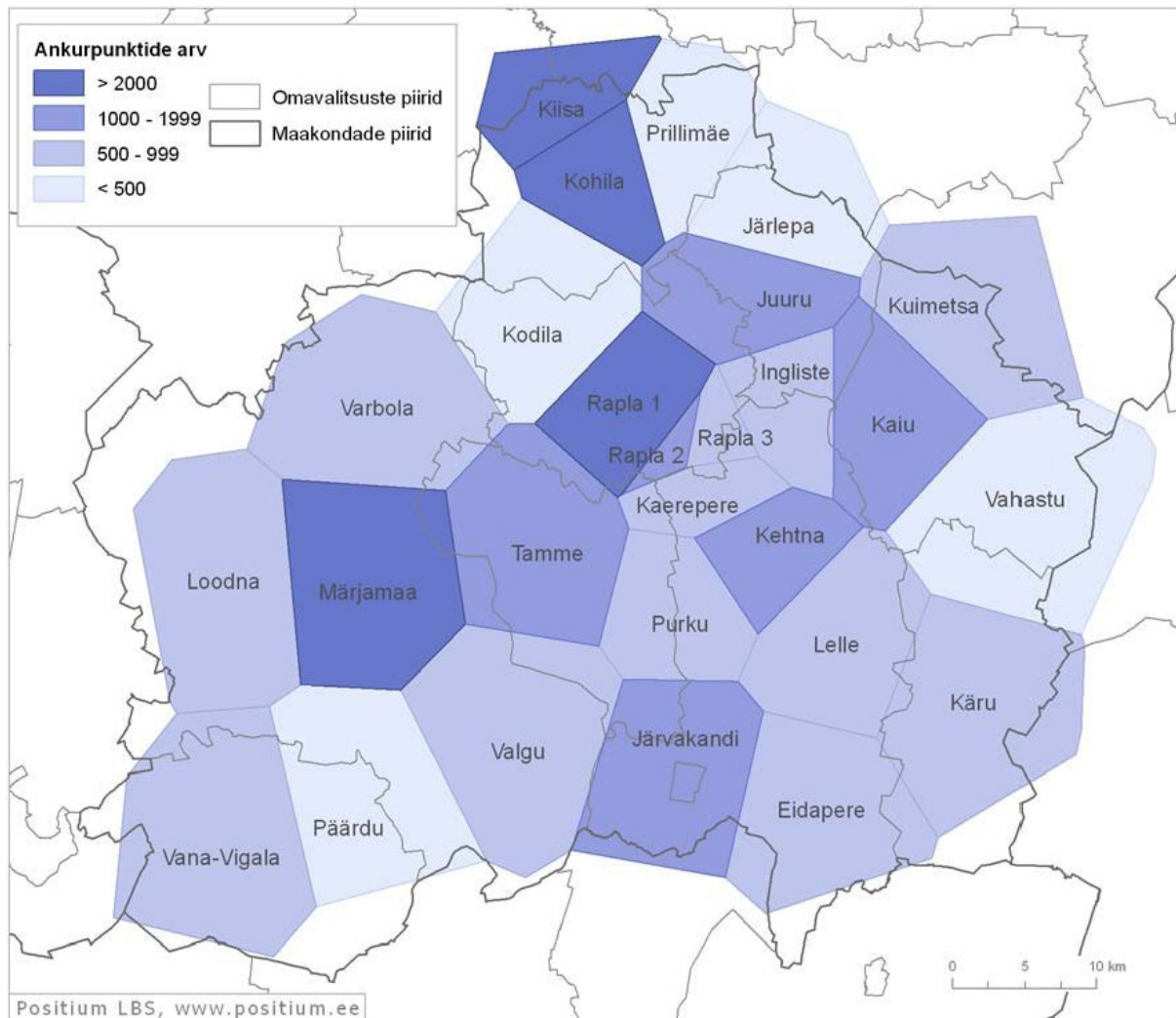
Teenus	Vald	Piirkond	Maakond
Põhikool	X	X	X
Gümnaasium		X	X
Huvikool		X	X
Kutsekool			X
Sotsiaalhoolekande teenus			
Perearst	X	X	X
Eriarst			X
Hooldushaigla			X
Üldhaigla			X
Apteek	X	X	X
Hoolekandeesutused (sotsiaalkorter, üldhooldekodu, päevakeskus jms)	X	X	
Sotsiaalse rehabilitatsiooni keskus			X
Erihooldekodu			X
Lastekodu/koolkodu/noortekodu			X
Noortekeskus	X	X	X
Muu oluline teenus			
Kauplus	X	X	X
Postkontor		X	X
Pangaautomaat		X	X
Konstaablipunkt		X	X
Päästekomando		X	X

2 Strategia koostamisele eelnenud uuringud ja analüüsid

2.1 Passiivne mobiilpositsioneerimine³

Passiivse mobiilpositsioneerimise andmetel on Rapla maakonnas 39 125 elukoha ja 35 323 tööaja ankurpunkt. Ankurpunktid on olulised kohad inimeste igapäevases tegevusruumis, mida külastatakse regulaarselt ja mille vahel toimub liikumine. Nii elukoha kui tööaja ankurpunktide hulk on suvekuudel suurem kui talveperioodil.

Joonis 7. Raplamaa ankurpunktide arv

Rapla maakonna siseseid pendelrändajaid ehk inimesi, kelle tööaja ankurpunkt paikneb elukohaga võrreldes mõnes teises Rapla maakonna mobiilsidemasti teeninduspiirkonnas, on vaadeldud perioodi kuude keskmiselt 9432. Igapäevase maakonnasisese pendelrände lähtekohtadeks on kõige enam Rapla 1, Rapla 2, Kehtna, Purku ja Ingliste mobiilsidemastide teeninduspiirkonnad, kust käib tööajal mujale üle 500 inimese.

Maakonnasisese pendelrände sihtkohtadeks on aga kõige enam Rapla 1, Rapla 2, Kohila ja Kehtna mobiilsidemastide teeninduspiirkonnad. Teistest maakondadest käib iga päev tööajal Rapla maakonda keskmiselt 5357 inimest, domineerib selgelt Harju maakond. Kõige suurem liikumine Rapla maakonnast väljaspool paiknevate omavalitsuste ja Rapla

³ Rapla maakonna keskuste arengustrateogia eeluuring, 2009, OÜ Positium LBS

maakonna mobiilsidemastide teeninduspiirkondade vahel on Tallinna ja Kiisa mobiilsidemasti teeninduspiirkonna vahel, mille puhul esineb ka selge sesoonne varieerumine, suvekuudel on tunduvalt rohkem seda marsruuti liikuvaid inimesi kui talvel.

Rapla maakonnast käib teistesse maakondadesse iga päev tööajal keskmiselt 9296 inimest. Esikohal on samuti nagu vastupidise liikumise puhulgi Harju maakond, kuhu käib iga päev tööajal ligikaudu 8000 inimest ehk 86% kõigist Rapla maakonnast mujal tööajal käivatest inimestest. Kõige rohkem käiakse Tallinnasse, kuid ka Tallinna lähiümbruse omavalitsustesse. Kui Rapla maakonda iga päev käivate inimeste hulgas tuli Harju maakonna puhul esile selge sesoonne rütm, siis vastupidise liikumise, Rapla maakonnast Harju maakonda, seda ei esine. Kõige rohkem käib iga päev tööajal teistesse maakondadesse inimesi Kiisa, Kohila ja Rapla 1 mobiilsidemasti teeninduspiirkondadest.

Rapla maakonnast käib iga päev tööajal Tallinnasse 5732 inimest. Kõige rohkem käib inimesi Tallinnasse Kiisa ja Kohila mobiilsidemasti teeninduspiirkonnast. Vastupidises suunas, Tallinnast Rapla maakonda, käib tööajal 2620 inimest. Kõige rohkem käiakse Kiisa mobiilsidemasti teeninduspiirkonda.

Rapla linna mobiilsidemastide teeninduspiirkonda käib iga päev tööajal kõige rohkem inimesi Rapla maakonna mobiilsidemastide teeninduspiirkondadest (3094 inimest). Esikohal on Kehtna mobiilsidemasti teeninduspiirkond. Väljast poolt Rapla maakonda käib Rapla linna iga päev tööajal 876 inimest. Kõige rohkem inimesi tuleb Tallinnast. Rapla linna mobiilsidemastide teeninduspiirkonnast käib iga päev tööajal teistesse Rapla maakonna mobiilsidemastide teeninduspiirkondadesse 1299 inimest ning väljaspool Rapla maakonda paiknevatesse omavalitsustesse 1587 inimest, peamiselt Tallinnasse ja teistesse Harju maakonna omavalitsustesse ning suurematesse linnadesse (Tartu, Pärnu, Haapsalu).

Kohila mobiilsidemasti teeninduspiirkonda käib iga päev tööajal teistest Rapla maakonna mobiilsidemastide teeninduspiirkondadest 615 inimest ning väljastpoolt Rapla maakonda 640 inimest. Kohila pendelrände tagamaa on tunduvalt väiksem kui Rapla linnal. Kõige rohkem inimesi tuleb maakonnasiseselt Kiisa mobiilsidemasti teeninduspiirkonnast ning väljastpoolt maakonda Tallinnast. Vastupidiste liikumiste hulk, Kohila mobiilsidemasti teeninduspiirkonnast välja, on väljapoole Rapla maakonda jäävatesse omavalitsustesse tunduvalt suurem kui maakonnasiseselt. Märjamaa mobiilsidemasti teeninduspiirkonda käib iga päev tööajal Rapla maakonna mobiilsidemastide teeninduspiirkondadest kokku 458 inimest ja väljastpoolt Rapla maakonda 340 inimest. Vastupidises suunas käib teistesse Rapla maakonna mobiilsidemastide teeninduspiirkondadesse 418 inimest ning omavalitsustesse väljapoole Rapla maakonda 579 inimest.

Õpilaste elukoha ja kooli vahelised liikumised

Kõige rohkem elab õpilasi Rapla kandis (1214), millele järgnevad üle 500 õpilasega Märjamaa ja Kohila kant. Üle 100 õpilase elab 20 kandis. Kõige rohkem õpilasi käib kooli Rapla kanti (2283), mille osatähtsus kõigist Rapla maakonna kantidest on 36%, seejärel Kohila ja Märjamaa kanti.

Kooliga samas kandis elavate õpilaste arv on 3940 ning ühest kandist teise käib koolis 2425 õpilast. Üle 80% on kohalike õpilaste osatähtsus ka Varbola, Kehtna, Valgu, Kivi-

Vigala ja Järvakandi kandis. Mujalt tulnud õpilaste osatähtsus on suurim Raikküla kandis, kuhu tuleb 90% õpilastest teistest kantidest.

Ühest kandist teise kooli käivate õpilaste arv on suurim Valtu kandi ja Rapla kandi vahel. Üle 100 õpilase käib Rapla kanti veel Alu ja Kehtna kandist ning Kohila kanti Hageri ja Salutaguse kandist.

Avalike ja erateenuste olemasolu

Avalike ja erateenuste mitmekesisus on suurim Rapla linnas, millele järgnevad Rapla maakonna alevid (Kohila, Märjamaa, Järvakandi). Rapla maakonnas on haridusasutustest kõige rohkem lasteaedaid, mida on 29 asustusüksuses, järgneb algkooli tase (20 asustusüksuses), seejärel põhikooli tase (17 asustusüksuses) ning siis keskkooli tase (5 asustusüksuses). Keskkooli tasemeni saab õppida Rapla maakonnas kolmes asustusüksuses, lisaks Rapla linnale ka Kohila ja Märjamaa alevis.. Huvikool on olemas Rapla linnas, Märjamaa ja Kohila alevis, Kaiu, Kehtna, Juuru ja Hagudi alevikus.

Kaupluse külastamise võimalus on Rapla maakonnas 57 asustusüksuses. Kõige rohkem on kaupluse olemasoluga asustusüksusi Märjamaa vallas. Kõige kehvemad on kaupluses käimise võimalused Käru vallas. Teenindusasutustest on söögikoht enamikest valdadest, välja arvatud Kaiu ja Käru ning kokku 23 asustusüksuses. Juuksur on 7 asustusüksuses kogu Rapla maakonna peale.

Postkontor või postipunkt ning avalik internetipunkt on olemas igas Rapla maakonna vallas vähemalt ühes asustusüksuses. Kõige rohkem on neid Märjamaa valla asustusüksustes, seejärel Kehtna ja Rapla vallas.

Meditsiiniasutustest on Rapla maakonnas kõige rohkem perearstikeskusi (16). Apteek on Rapla maakonnas 14 asustusüksuses ning hambaarst 7-s. Haigla paikneb Rapla linnas ja Märjamaa alevis. Meditsiiniasutustega on kõige paremini varustatud Rapla linn, Märjamaa, Järvakandi ja Kohila alev ning , Kehtna alevik, kus on olemas nii perearst, hambaarst kui apteek.

Kiirabi-, ja päästeteenused on kättesaadavad kogu maakonnas. Politseijaoskond või konstaabel on olemas kõigis valdades.

Vaba aja veetmise võimalustest on Rapla maakonnas kõige rohkem raamatukogusid (34 asustusüksuses), seejärel kultuurimaju (25 asustusüksuses), spordirajatisi (18 asustusüksuses) ning kõige vähem noortekeskusi (7 asustusüksuses). Kõik neli nimetatud vaba aja veetmise võimalust on olemas neljas asustusüksuses: Rapla linnas, Kohila, Märjamaa ja Järvakandi alevites, Kaiu alevikus ja Varbola külas.

2.2 Maakonna elanike küsitlus⁴

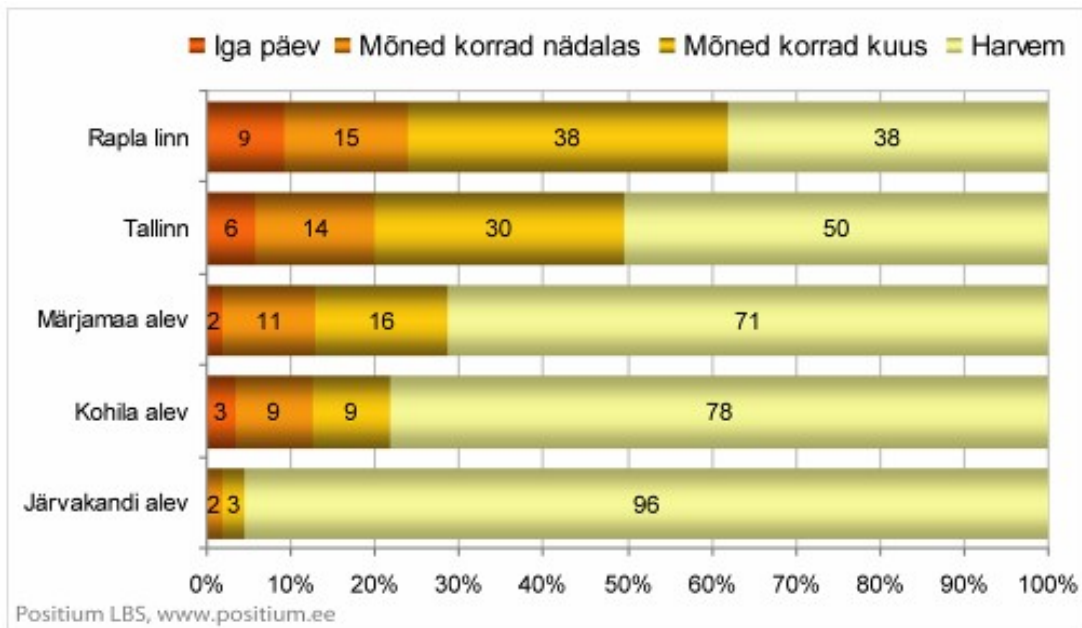
Rapla maakonna elanike liikumisharjumused

Rapla maakonna elanikest käib 25% tööl väljaspool maakonda, neist rohkem kui pooled töötavad Tallinnas. Samuti on Raplamaa inimeste vaba aja tegevused tihedalt seotud teiste piirkondadega väljaspool kodumaakonda, neist kõige rohkem Tallinnaga. Iga päev või mõned korrad nädalas külastab Tallinna 20% ja Rapla linna 24% küsitletutest. Kü-

⁴ Rapla maakonna keskuste arengustrateegia eeluuring, 2009, OÜ Positium LBS

lastatavuse sageduselt on kolmandal kohal Märjamaa alev, järgnevad Kohila, Järvakandi ja Kehtna.

Joonis 8. Suuremate keskuste külastamine

Kõige sagedasemaks vaba aja tegevuseks on ülekaalukalt kaupluse külastamine: 91% külastab kauplust iga päev või mõned korrad nädalas. Järgnevad sportimine looduses (33%), sõprade või sugulaste külastamine (22%) ning spordiklubi või ujula külastamine (15%). Vaba aja tegevuste asukohaks on kõige enam Rapla linn ning teised maakonna olulisemad keskused: Märjamaa, Kohila ja Kehtna. Sisseoste teevad ligikaudu pooled vastanutest Rapla linnas, kümnendik Märjamaal või Tallinnas. Meelelahutusasutustes (teater, kino, kontsert jms), ööklubides, restoranides ja baarides käiakse valdavalt pealinnas, populaarne on ka Pärnu külastamine. Koduvallas tegeletakse rohkem looduses sportimisega, käiakse kohalikes kultuuriasutustes, riigiasutustes/vallavalitsuses, raamatukogus ning kauplustes.

Rapla maakonna elanike transpordikäitumine

Raplamaa elanikud kasutavad kõigiks tegevusteks transpordiliikidest kõige rohkem autot. 65% Rapla maakonna elanikest käib tööl autoga ning ainult 4% kasutab ühistransporti. 19% vastanutest kasutab tööl käimiseks jalgratast. Ühistranspordi kasutajate hulk on võrreldes auto kasutajatega tähelepanuväärselt väike. Üle 75% vastanutest ei ole bussi ega rongi kasutanud töö ja kodu vahel liikumiseks, poes käimiseks ega ka vabal ajal. Pikemate sõitude puhul kasutatakse ühistransporti sagedamini. Sageli või harva sõidab bussi või rongiga 42% vastanutest, teiste tegevuste puhul jääb osatähtsus alla 25%, olles kõige väiksem töö ja kodu vahel liikumise puhul.

Vajadust ühistranspordi järele tunneb 51% vastanutest. Ühistranspordi peamisteks miinusteks peetakse hõredat maakonnasisest transpordiühendust, kehva ühendust Tallinnaga ning kallist piletihinda ja suurt ajakulu. Nõudlus on ka sobivama sõidumarsruudi ja lähemal asuvate bussipeatuste järele.

Rapla maakonna avalike ja erateenuste vajadus

Kõige olulisemaks teenuseks, mis peaks olema kättesaadav kodu lähedal, on toiduainete kauplus: 77% vastanutest pidas oluliseks selle paiknemist koduümbruses. Olulisel kohal on ka postkontori ja tarbekaupade kaupluse lähedus, järgnevad kohalikud kultuurikeskused, juuksur, apteek, raamatukogu, arstiabi ning sularahaautomaat. Koduvalla tasemel peetakse oluliseks bensiinijaama ning turvakodu/vanadekodu, samuti päevakeskuse (vanuritele) või sotsiaalkeskuse, muusikakooli/huvikooli ja ujula olemasolu. Teater ja haridusasutus, kus omandada elukutse või ametioskus, võiksid paikneda maakonna tasemel, Tallinnas või mujal Eestis. Teenustena, mida üldse ei vajata, nimetati kõige enam avalikku internetipunkti ja kirikut/usuühingut.

Nii koduvalla kui maakonna tasemel ollakse kõige rohkem rahul parkimisvõimaluste, privaatsuse ja ümbruskaudsete inimeste vaheliste suhetega (keskmine hinne üle 8,0). Suurimate probleemidena nimetati meelepärase töökoha leidmise võimalusi (keskmine hinne alla 4,0), ühistranspordivõimalusi ja eraettevõtlusega tegelemise võimalusi. Valla tasemel tuntakse puudust ka meelelahutusvõimalustest: ööklubid, restoranid, baarid, pubid, kino ja teater (keskmine hinne alla 5,0).

Avalikke ja erateenuseid puudutavate probleemidena nimetati kõige enam kehva, harva sõidugraafikuga või puuduvat ühistransporti, halba teede olukorda ja hooldust ning ametnike ebakompetentsust inimestega suhtlemisel.

Rapla maakonna identiteet

72% küsitletud Raplamaa elanikest ei ole elanud praeguses elukohas kogu elu, neist rohkem kui pooled (63%) on sinna tulnud väljastpoolt maakonda. Enamikule Raplamaa elanikest (84%) maakond elukohana meeldib. Eelkõige hinnatakse Rapla maakonna asukohta ja head ligipääsetavust ning privaatsust, rahulikku ja vaikset elukeskkonda. Oluliseks peetakse Tallinna ja Pärnu lähedust ning kesket asukohta Eestis. Samuti hinnatakse kõrgelt Raplamaa looduslähedust ja turvalisust.

Negatiivsete külgedena nimetati kõige enam töökohtade ning vaba aja- ja meelelahutuskohtade vähesust, halba teede olukorda ning kallist, hõreda sõidugraafiku ja ebasobiva marsruudiga ühistranspordiühendust. 97% vastanutest kavatseb jääda Raplamaale elama, aga vaid 48% neist soovib, et nende lapsed seda teeksid.

Enamik küsitlusele vastanutest (92%) hoiab end kursis kohaliku eluga ja loeb kohalikku valla ajalehte. Maakonnas toimuva vastu tuntakse vähem huvi, maakonnalehe "Nädaline" lugejate arv on väiksem. Tunduvalt vähem kasutatakse informatsiooni hankimiseks maakonna portaali www.raplamaa.ee.

Kodukandi kultuuriga seostab end 73% vastanutest. Siiski paigutatakse end kodukandi kultuuriruumist rohkem Eesti kultuuriruumi (90%). Vähem lähedust tuntakse Ameerika (45%) ja Vene (35%) kultuuriga.

Olulisemad Raplamaa sündmused ning maakonnale iseloomulikud märgid ja sümbolid seonduvad Rapla kiriku ning Varbola linnusega. Hoolimata sellest, et ligikaudu kaks kolmandikku Rapla maakonna elanikest tunneb kodukandi kultuuriga lähedust, usub vaid kolmandik (33%), et Raplamaal ja Rapla maakonna elanikel on olemas oma identiteet.

2.3 Maakonnakeskuste omavalitsuste juhtide intervjuud⁵

Maakonnakeskus on ajalooliselt kujunenud maakonna „mootor“. Üldjuhul on kohalik praktika, et maakonnakeskusele kehtivad nii elanike kui teise omavalitsuste kõrgemad ootused ja seeläbi ka vastutus – maakonnakeskused peavad sageli osaliselt või täielikult üleval tervet maakonda teenindavaid institutsioone ja infrastruktuuri, nagu haigla, teedevõrk, lasteaiad, koolid, huvialaringid jmt. Välja toodi, et nende institutsioonide igapäevased kulud on sageli küll jagatud teenust tarbivate omavalitsustega, aga investeeringud on maakonnakeskuse kanda.

Lisaks töid kõik maakonnakeskused (v.a Kärdla) välja, et suurima omavalitsusena on nad maakonnas nõ vaeslapse osas kohaliku omavalitsuse investeeringutoetuste kasutamise kava (KOIT- kava) koostamisel.

Peale selle kasutati maakonnakeskuse defineerimisel järgmisi kriteeriumeid:

1. keskmisest rohkem arenenud kaubandus – sisseostude tegemise koht;
2. keskmisest rohkem arenenud ettevõtlus – enamik töökohti;
3. vaba aja veetmise võimalusi on rohkem kui väiksemates keskustes.

Kõlama jäi ka mõte, et määrav on kohalik identiteet ja see, kuidas inimesed ennast määratlevad ning kas nad tunnetavad, et nende häält võetakse kuulda. Liigse tsentraliseerimise tulemusel on oht see kriitilist piiri, millest alates kohalik identiteet ning enda olulisuse tunnetamine langevad.

Samuti toodi välja mõte, et maakonnakeskus ei ole õige mõõde ning pigem peaks rääkima kasvukeskusest, mis võib olla ka maakondadeülene. Kasvukeskuse asukoha määrab inimeste ja investeeringute liikumine, mitte ametnike asukoht. Kui tegemist on maakonnapiire ületava kasvukeskusega, siis peaks vajadusel pakkuma ühiseid teenuseid või vajadusel palkama ühiseid ametnikke, kindlasti oleks vaja kokku leppida eelisarendatavad valdkonnad.

2.4 Raplamaa vallajuhtide intervjuud⁶

Kohalike omavalitsuste juhtide intervjuud keskendusid eelkõige omavalitsuste ühistele ja konkureerivatele huvidele ning erinevatele koostöövormidele.

Reaalne koostöö teiste omavalitsustega

Realse koostööna omavalitsuste vahel toodi välja eelkõige Raplamaa Omavalitsuste Liidu egiidi all ellu viidavad projektid. Nimetati veel Matsalu alamvesikonna vee- ja kanalisatsiooniprojekti, kus tehti koostööd nii Raplamaa kui naabermaakondade omavalitsustega.

Toimivana nimetati koostööd ka hariduse ja sotsiaalhoolekande osas.

Siiski oli üldine hinnang, et reaalne koostöö on väikesemahuline ning toodi välja, et väikesed vallad võiksid rohkem koostööd teha seal, kus on vaja spetsialisti tööle palgata, kuid täisajalist koormust ning head töötasu pole võimalik pakkuda.

Koostöö teiste maakondade omavalitsustega

⁵ Keskusfunktsioonide analüüsi intervjuud, 2009, BDA Consulting OÜ

⁶ Keskusfunktsioonide analüüsi intervjuud, 2009, BDA Consulting OÜ

Suuremat koostööd teiste maakondade omavalitsustega ei ole. Valdavalt nimetati Matsalu vee- ja kanalisatsiooniprojekti, kus osalesid 5 Raplamaa, 4 Läänemaa ja 2 Pärnu maakonna valda.

Maakonna piire ületava koostööna toodi välja veel koostööd jäätmemajanduse korraldamises, hariduses ja õpilaste transpordis.

Ootused koostööle

Koostööd oodatakse eelkõige ühistranspordi organiseerimises. Samuti toodi valukohana välja haridusvõrgu temaatika, kus tuleb jõuda kokkulepeteni, milline see maakonnas olema peaks.

Veel oodatakse koostööd investeringuprojektide käivitamisel ja elluviimisel. Olulise võimaliku koostöövaldkonnana toodi välja ka erinevate teematöörühmade käivitamist. See võimaldaks paremini õppida üksteise kogemusest.

Nimetati ka seda, et koostöö hariduse ja sotsiaalhoolekande valdkonnas ning planeerimise ja ehituse ning järelevalve valdkonnas võiks olla tihedam.

Kuid oli ka arvamus, et tihedamat koostööd pole vaja, kuna senine koostöö on piisav ning ühistegevuse laiendamisel ei ole mõtet.

Koostööd takistavad tegurid

Kõige suurema takistusena koostööle nimetati inimeste mõttelaadi. Takistava tegurina toodi välja sundkonkureerimine, mis on tekkinud seoses projektide rahastamisskeemidega. Kui jagatakse raha ja konkureeritakse, siis on sellest situatsioonist väga keeruline minna koostööle.

Takistuseks loeti ka seda, et kui tullakse ise enam-vähem toime ja innustunud eestvedajat ei ole, siis koostööd ka ei teki.

Positiivse näitena toodi välja Raplamaa Omavalitsuste Arengufond ja sealt alguse saanud ühisprojektid, mis tõesti toimivad.

Oli aga ka arvamus, et koostööd ei takista miski. Teeme koostööd ja selle mahuga ollakse rahul.

3 Rapla keskustevõrgustiku strateegia

3.1 Rapla maakonna vallad

Järgnevalt on ära toodud kõige olulisem andmestik Raplamaa kümne valla kohta.

Tabel 4. Raplamaa valdade põhiandmed (vallad on reastatud tähestiku järjekorras)

Vald	Juuru vald
Elanikke	1454 (01.03.2014)
Territoorium	152,4 km ²
Asustusüksused	14 küla ja 1 alevik.
Olulisemad keskused	Juuru, Järlepa
Naabervallad	Kaiu, Kohila, Rapla, Kehtna, Kose
Arengukava periood	2008-2015
Valla üldplaneeringu kehtestamise aasta	2010
Visioon	Juuru vald on jäävväärtusi edasikandev omavalitsusüksus, kus on hea elu- ja kasvukeskkond kõigile valla elanikele. Juuru vallas hinnatakse algatusvõimet, vastutustunnet ja koostööd.
Eripära	<ul style="list-style-type: none">• Mahtra sõja mälestusmärk ja Mahtra Talurahvamuuseum;• Kohaga seonduv romaan „Mahtra sõda“;• Juuru orelisuvi;• Kultuuriprogramm „Tagasi Mahtrasse“;• Taimeharulduste poolest rikas Mahtra soostik – madalsood, siirdesood ja rabad;• Järlepa järv (maakonna suurim);• Pirgu terviserada;• Juuru Lastekül

Vald	Järvakandi vald
Elanikke	1294 (01.03.2014)
Territoorium	4,86 km ²
Asustusüksused	1 alev
Olulisemad keskused	Järvakandi
Naabervallad	Kehtna
Arengukava periood	2005 - 2020
Valla üldplaneeringu kehtestamise aasta	I üldplaneering kehtestati 1993 aastal, II üldplaneering 2009 aastal
Visioon	<ul style="list-style-type: none">• Järvakandi on värvaks Lääne-Eesti madaliku idaserva

Vald	Järvakandi vald
	<p>metsamassiivi, mis on Nurtu-Nõlvalt üle Eidapere ja Järvakandi Vändra taha ulatudes Eesti klaasitööstuse hälliks.</p> <ul style="list-style-type: none"> Järvakandi on värav Rohelise Jõemaa Koostöökogu valdadesse. Selle piirkonna rahvusvaheliselt tuntuim pärl on Soomaa. Järvakandi on ettevõtlussõbralik ja oma rahvale käe-jala juures kõike väärikaks eluks vajalikku pakkuv turvaline väikelinn. Järvakandi on stabiilselt arenev tööstuskeskus, mis on tõmbekeskuseks kogu Raplamaa lõunaosale, kus on väljakujunenud omad kultuuri- ja sporditraditsioonid.
Eripära	<ul style="list-style-type: none"> Eesti klaasitootmiskeskus ja klaasimuuseum; Vibustaadion koos vibumajaga; Omapärane puukirik.

Vald	Kaiu vald
Elanikke	1327 (01.03.2014)
Territoorium	261 km ²
Asustusüksused	13 küla
Olulisemad keskused	Kaiu, Kuimetsa, Vahastu
Naabervallad	Juuru, Kehtna, Käru, Väätša, Kose
Arengukava periood	2012-2018
Valla üldplaneeringu kehtestamise aasta	2004
Visioon	Kaiu vald loob usaldusväärsete otsuste alusel eeldused inimeste vabade valikute realiseerimiseks, mille tulemusena elutervelt mõtlevad, füüsiliselt võimekad, sotsiaalselt kindlustatud, innovaatilised, tugevalt motiveeritud ja kogukonda väärtustavad inimesed elavad looduslähedases ja turvalises keskkonnas head elu.
Eripära	<ul style="list-style-type: none"> Laskespordi keskus; Kaiu Vabatahtlik Tuletõrje Ühing (3 eraldiasuvat meeskonda); Mustade ahvenatega asustatud Loosalu rabatoiteline järv; Eesti suurimad karstikoopad (Iida urked); Kuimetsa kloostimõis ja linnus on E.Bornhöe jutustuse

Vald	Kaiu vald
	"Vürst Gabriel" üks tegevuspaiku; <ul style="list-style-type: none"> Nn „rootsi värvi“ algaine, punakaspruuni värvimulla leidumine.

Vald	Kehtna vald
Elanikke	4543 (01.03.2014)
Territoorium	507,3 km ²
Asustusüksused	43 küla, 5 alevikku
Olulisemad keskused	Kehtna, Kaerepere, Eidapere, Lelle, Keava, Inglise, Lokuta
Naabervallad	Järvakandi, Vändra, Käru, Kaiu, Juuru, Rapla, Raikküla, Märjamaa
Arengukava periood	2007 – 2016
Valla üldplaneeringu kehtestamise aasta	2009
Visioon	Kehtna vald on turvaline ja looduslähedane kodu Tallinna tagamaal. Kehtna vallas on kõrgel tasemel avalike teenuste osutamine. Kehtna vallas on heatahteline ja uuendustele aldis keskkond elamiseks ning tegutsemiseks. Kehtna vald on piirkond aktiivsetele ja huvidega inimestele. Kehtna alevik on Põhja-Euroopa tasandil arvestatav kutse- ja täiendhariduskeskus ning raskemasinate kompetentsikeskus.
Eripära	<ul style="list-style-type: none"> Pikaajaliste traditsioonidega (85 a) vana Kehtna Majandus- ja tehnoloogiakool; Lääne-Eesti kõrgeim tipp Paluküla Hiemägi; Kalbu külast pärineb ka siinmail aktiivselt tegutsenud Eestimaa Robin Hood ehk Rummu Jüri.

Vald	Kohila vald
Elanikke	6888 (01.03.2014)
Territoorium	230,2 km ²
Asustusüksused	21 küla, 3 alevikku, 1 alev
Olulisemad keskused	Kohila, Hageri, Prillimäe
Naabervallad	Saku, Saue, Kernu, Rapla, Juuru, Kose
Arengukava periood	2012-2025
Valla üldplaneeringu	2006

Vald	Kohila vald
------	-------------

kehtestamise aasta**Visioon**

Kohila on edukas vald, kus on hea kasvada ja elada. Vald on positiivse mainega, laialdaselt tuntud ning hinnatud. Pidev arendustegevus on loonud soodsa, eriilmelise ja paljudeks tegevusteks sobiva keskkonna.

Eripära

- Tallinnale lähim vald Raplamaal nn „Raplamaa värav“ pealinna poolt tulijatele;
- kõrge sündivus ja positiivne iive;
- loovust ja elukestvat õpet toetav vald
- Maakonna kaasaegseim kergejõustikustaadion; suurim koolituskeskus, ainuke keskkonnahariduskeskus, si- seskeitpark; Baltimaade suurim keraamikaahi

Loone linnus – üks kolmest suurest Muinas-Harju linnusest;

- Suured suvilapiirkonnad.

Vald	Käru vald
------	-----------

Elanikke 634 (01.03.2014)

Territoorium 214,9 km²

Asustusüksused 8 küla ja 1 alevik

Olulisemad keskused Käru

Naabervallad Kehtna, Vändra, Türi, Väätsa, Kaiu

Arengukava periood 2006 - 2012

Valla üldplaneeringu kehtestamise aasta 2008

Visioon Arengukavas määratletud erinevate valdkondade soovitud olukorrana.

Eripära

- Maakonna suurim puhkekeskus Toosikannul;
- Maakonna värav Kesk-Eestist saabujatele.

Vald	Märjamaa vald
------	---------------

Elanikke 6737 (01.03.2014)

Territoorium 872 km²

Asustusüksused 82 küla ja 1 alev

Olulisemad keskused Märjamaa alev; Varbola, Valgu, Kasti, Haimre, Velise, Sipa, Laukna, Teenuse

Naabervallad Vigala, Kehtna, Raikküla, Rapla, Kullamaa, Lääne-Nigula, ,

Vald	Märjamaa vald
	Kernu, Nissi, Halinga, Vändra
Arengukava periood	2010-2025
Valla üldplaneeringu kehtestamise aasta	Endise Märjamaa valla ja Märjamaa alevi territooriumile kehtestatud 2000. aastal
Visioon	<p>Märjamaa on hea valik inimesele, kes hindab looduslähedast, rahulikku, ilma trügimise ning ummikuteta elukeskkonda.</p> <p>Märjamaa on hea valik inimesele, kes soovib aktiivselt puhata, sportida või lihtsalt looduses liikuda.</p> <p>Märjamaa on hea valik inimesele, kes soovib osa saada aktiivsest kultuuri- ja seltsielust.</p> <p>Märjamaa on hea valik inimesele, kes peab lugu kultuuripärandist ning käsitööst.</p> <p>Märjamaa on hea valik ka ettevõtjale, kes soovib meie piirkonna arendamisel kaasa lüüa.</p>
Eripära	<ul style="list-style-type: none"> • Logistiliselt hea asukoht põhja-lõuna ja ida-lääne suunaliste teede ristumispunkti. Võrdsel kaugusel asuvad suured linnad, Tallinn ja Pärnu, lihtne on siit pääseda ka Haapsallu, Lihulasse ja Raplasse. • Muinas-Eesti vanim linnus Varbolas; • Sillaotsa talumuuseum; • Salajärved – järtad.

Vald	Raikküla vald
Elanikke	1516 (01.03.2014)
Territoorium	224 km ²
Asustusüksused	22 küla
Olulisemad keskused	Raikküla, Tamme, Purku
Naabervallad	Rapla, Märjamaa, Kehtna
Arengukava periood	2011-2020
Valla üldplaneeringu kehtestamise aasta	Üldplaneering kehtestatud 2002 ja muudetud 2003
Visioon	Raikküla vald on arenev, Rapla linnaga (maakonna keskusega) tihedalt seotud, iseseisev omavalitsusüksus, kus on loodud nii oma elanikele kui ka puhkajatele heakorrastatud, loodussõbralik ja turvaline elamis-, töö- ja puhkevõimalusi pakkuv elamisväärne elukeskkond.
Eripära	<ul style="list-style-type: none"> • Eesti ühe suurima luuletaja, teoloog ja filosoof Uku Masingu sünnikodu Lipa külas; • Paka mägi, kuhu muinasajal kogunesid nõu pidama

Vald	Raikküla vald
	<p>muistsed hõimupealikud;</p> <ul style="list-style-type: none"> Kõige sügavam jõgi Tamme külas, mida kasutab ära arenev ettevõtte vaba aja veetmise võimaluste pakkumiseks ja koolituste korraldamiseks.

Vald	Rapla vald
Elanikke	9433 (01.03.2014)
Territoorium	243,29 km ²
Asustusüksused	38 küla, 3 alevikku, 1 linn
Olulisemad keskused	Rapla, Alu, Hagudi, Kodila, Kuusiku
Naabervallad	Kohila, Märjamaa, Raikküla, Kehtna, Juuru, Kernu
Arengukava periood	2013- 2025
Valla üldplaneeringu kehtestamise aasta	2011
Visioon (<i>visiooni kokkuvõte</i>)	<p>Rapla on Raplamaa pealinn .</p> <p>Vallas on:</p> <p>Kaasaegne ja kõrgete standarditega avalik teenus;</p> <p>Positiivne ja uuendusmeelne keskkond elamiseks ning tegutsemiseks;</p> <p>Koht aktiivsetele ja huvidega inimestele.</p>
Eripära	<ul style="list-style-type: none"> Tallinnale lähim maakonnakeskus; Rapla (Kuusiku) lennuväli harrastussportlastele ja väikelennukitele; Üks kahest Eesti kahe torniga kirikust; Eesti Kaitseliidu kool renoveeritud Alu mõisas; Kuusiku põllumajanduspark; Rapla kardirada, kus on võimalik pidada kõrgetasemelisi võistlusi; Vallas on sündinud või elanud A.J.von Krusenstern, Fr. R. Kreutzwald, A. Starkopf, R. Valgre, O. Tief jt.; Kõige rohkem töökohti maakonnas; Kogu maakonda teenindavad nõustamiskeskused.

Vald	Vigala vald
Elanikke	1332 (01.03.2014)
Territoorium	269,8 km ²
Asustusüksused	27 küla
Olulisemad keskused	Kivi-Vigala, Vana-Vigala
Naabervallad	Märjamaa, Halinga, Koonga, Lihula, Kullamaa
Arengukava periood	2009-2017
Valla üldplaneeringu kehtestamise aasta	-
Visioon	Vigala vald on meeldiv ja avatud koht elamiseks teotaheliste ja ärksatele inimestele ning soodne koht investeerijatele ja ettevõtjatele, kes peavad lugu loodussõbralikust keskkonnast.
Eripära	<ul style="list-style-type: none"> • Eesti Kooriühingu koorijuhtide iga-aastased suvelaagrid Vana-Vigalas, mis toimuvad alates 1983 aastast; • MTÜ Kiitsharakad ja nende folkloorilaagrid; • Eesti raskeima rocki laager – Hard Rock Laager; • Seltsingu Vigala Kunstipada savi ja klaasi käsitöötuba; • Vallast on pärit olümpiavõitja Gerd Kanter.

3.2 Olemasolevate funktsioonide/teenuste kaardistus keskuskohtades

Erineva järgu keskuskohtades on reeglina pakutavate teenuste struktuur erinev. Sellest tulenevalt on oluline, et enne keskuste võrgu strateegiliste eesmärkide ja tegevuste kavandamist oleks olemas ülevaade pakutavatest teenustest erinevates keskustes.

Tabel 5. Teenuste kättesaadavus Raplamaa keskustes

	JUURU	JÄRVAKANDI	KAIU	KEHTNA	KOHILA	KÄRU	MÄRJAMAA	RAIKÜLA	RAPLA	VIGALA
Lasteaed	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Põhikool	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Gümnaasium					X		X		X	
Kutsekoolid				X						X
Huvikoolid	X		X	X	X		X		X	
Perearst	X	X	X	X	X	X	X		X	X
Õpilaskodu		X		X					X	X
Hooldekodu	X	X	X	X	X	X	X		X	X
Apteek	X	X	X	X	X	X	X		X	X
Haigla							X		X	
Lastekodu	X									
Sotsiaalkorterid	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Seltsimaja / kultuurimaja / rahvamaja	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Noortekeskused		X	X	X	X		X	X	X	X
Spordiplatsid	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Staadion	X			X	X		X		X	
Spordisaal	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Ujula				X			X			
Raamatukogu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Kontsaablipunktid	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Päästekomando		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Postkontor	X	X	X	X	X	X	X		X	X
Sularahaautomaat		X		X	X	X	X		X	X
Toidukauplus	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Rõivakauplus		X			X		X		X	
Kohvik, baar, pubi		X		X	X		X		X	X
Avalikud saunad		X	X	X	X		X		X	
Teenuste hulk	17	21	17	23	22	15	25	12	25	18

Teenuste kättesaadavust kajastava tabeli alusel võib öelda, et Raplamaa keskuskohad on erinevate teenustega väga hästi kaetud ning enamik vajaminevaid teenuseid on elanikele saadaval oma valla piires.

3.3 Keskustevõrgu määratlus

Ükskõik millise strateegia loomise korral on vajalik kõigepealt kirjeldada seda, mis on strateegia objekt ehk antud juhul keskustevõrk. Selle mõiste määratlemiseks Rapla maakonna kontekstis toimus 13.05.09 töörühma koosolek, kus püüti leida vastust küsimusele, mis on keskustevõrk, millest me edaspidi räägime. Arutelu tulemusena jõuti selleni, et strateegias võib käsitleda keskustevõrguna erinevaid kooslusi:

- 10 keskust;
- 1+9 keskust;
- 3 keskust;
- 3+7 keskust;
- 1+2+7 keskust;
- 1+3+6 keskust.

Otstarbekaima lähenemise väljaselgitamiseks toodi välja erinevate versioonide plussid ja miinused. Selle tulemusena selgusid ka strateegia rõhuasetused.

3.3.1 10 keskust

Keskustevõrgu moodustaksid sellel juhul kõik vallakeskused ja kõiki käsitletakse strateegias võrdsetena ning ühtegi eraldi esile ei tõsteta.

Tabel 6. 10 keskust plussid ja miinused

PLUSSID	MIINUSED
Laiapõhjalisus - kõik KOVID on kaasatud ja tunnevad end osalistena	See on maakonna kui terviku käsitlemise seisukohalt hägune ja strateegia jääb liiga hajutatuks.
Ei teki ääremaa tunnet	Tegemist on maakondlike funktsioonidega ja nende jaotamisega.
Suurem motivatsioon osaleda	Ressursside killustamine
	Sisuliselt on tegemist tänase olukorraga.

Juhul, kui strateegia koostamisel lähtuda kümnest võrdsest keskusest, eirame ilmselget tõsiasja, et maakonnas on suuremaid ja väiksemaid keskukohti. On selliseid, mis on tõmbekeskuseks suuremale piirkonnale kui ainult oma vald, ja on neid, millel on tähendus ainult oma valla elanikele. Sisuliselt viiks selle tee valik tupikusse ega võimalda hiljem ka erinevate funktsioonide jaotust mõistlikult lahendada.

3.3.2 1+9 keskust

Selle versiooni korral keskenduks strateegia eelkõige Raplale kui maakonnakeskusele. Teisi vallakeskusi käsitletakse strateegias võrdsete võrgustiku liikmetena.

Tabel 7. 1+9 keskust plussid ja miinused

PLUSSID	MIINUSED
Ühest kohast saad kõik teenused	See oleks maakonna keskuse strateegia, mitte keskuste võrgustiku strateegia.
Mastaabiefekt	Sisuliselt juba maha hääletatud käesoleva projekti lähteülesande koostamise ajal;
"1" - kaitseb riiklike funktsioonide säilimist maakonnas	Suur vastandumine - raske kokkuleppeid saavutada; Ajalugu räägib vastu. Kaugus keskusest liiga suur; Metropoli arendamine on utoopia; Rapla elukorraldus on täna liiga Tallinnale orienteerunud (geograafilise asukoha tõttu).

Selle tee valimine läheks samuti vastuollu realselt eksisteeriva situatsiooniga ja strateegiast saaks maakonnakeskuse arengustrateegia, mitte aga keskustevõrgustiku strateegia. Peale Rapla on Rapla maakonnas veel tugevaid keskuseid, nagu Märjamaa, Kohila, Järvakandi. Võrgustiku arhitektuuri luues nende keskustega arvestamata jätmine ei ole kindlasti maakonna arengut silmas pidades mõistlik.

3.3.3 3 keskust

Selle lähenemise korral moodustaks keskustevõrgustiku kolme suurema valla (Rapla, Märjamaa ja Kohila) keskused ja strateegias keskendutakse põhiliselt nende omavahelise koostöö ja -toimimise kavandamisele ja põhimõtetele.

Tabel 8. 3 keskust plussid ja miinused

PLUSSID	MIINUSED
Ressursside efektiivne kasutamine	Ressursside koondumine kolme kohta – ääremaastumine võib hoogu saada
Hea algus haldusreformiks	Laiapõhjalist kokkulepet maakonna arenguks ei saavutata.
Strateegia koostamine lihtsam	Maakonna konkurentsivõime vähendamine riiklikul tasandil, kuna nõrgestab maakonnakeskust.
Annab tõuke ühistranspordi, tervishoiu ja hariduse küsimuste lahendamiseks	

Selle valiku korral on vastuolu reaalsusega see, et Rapla on peale Rapla valla keskuse ka kogu maakonna keskus. Teised kaks suuremat valda Märjamaa ja Kohila on küll olulised, kuid on teatud teenused, mis on omased ainult maakonnakeskusele ja selliseid teenuseid neis keskustes ei ole.

3.3.4 3+7 keskust

Sellisel juhul oleks strateegia põhirõhk küll kolmel suuremal vallakeskusel, kuid käsitlemist leiaksid ka kõikide teiste valdade keskustega seonduv, sest nemad on samuti võrgustiku liikmed.

Tabel 9. 3+7 keskust plussid ja miinused

PLUSSID	MIINUSED
Poliitiliselt korrektne ja tasakaalustatud arengut toetav lähenemine.	Maakonna lõunaosa ilma keskusteta
Tekkib võimalus keskusfunktsioonide hierarhia tekitamiseks.	Võib tekkida suurte ja väikeste vastandumine.
Osa funktsioone jääks väiksematesse keskustesse.	Ühte selget võrgustiku keskust ikka ei ole.
	Võib tekkida juhtrolli ebaselgus.

3+7 skeemi korral võib tunduda, et maakonna lõunaosas ei ole tõmbekeskust, kuigi on olemas Järvakandi. Vald ei ole küll võrreldav Rapla, Märjamaa ja Kohila vallaga oma suuruse poolest, aga on kompaktsust ja pigem tööstuslikku orientatsiooni arvestades kindlasti keskusena arvestatav partner suurtele keskustele.

3.3.5 1+2+7 keskust

Võrgustiku keskmeks oleks Rapla vald ning tema osakaal strateegias kõige olulisem. Seejärel käsitletakse strateegias Märjamaad ja Kohilat kui võrgustiku tuumikut ning seejärel seitsme ülejäänud vallaga seonduvat.

Tabel 10. 1+2+7 keskust plussid ja miinused

PLUSSID	MIINUSED
"1" - kaitseb riiklike funktsioonide säilimist maakonnas	Ei ole tagatud maakonna ühtlane areng.
	Maakonna lõunaosa ilma keskusteta, ometi on Järvakandi olemas

Sarnaselt 3+7 skeemiga on jällegi küsimus selles, et maakonna lõunaosas keskust ei ole. Samas oleks keskusfunktsioonide jaotuse ja maakonna tasakaalustatud arengu mõttes sellist keskust siiski vaja.

3.3.6 1+3+6 keskust

Võrgustiku keskmeks oleks Rapla vald ning tema osakaal strateegias kõige olulisem. Seejärel käsitleks strateegia Märjamaad, Kohilat ja Järvakandit kui võrgustiku tuumikut ning kolmas osa võrgustikust oleks ülejäänud vallad.

Tabel 11. 1+3+6 keskust plussid ja miinused

PLUSSID	MIINUSED
---------	----------

"1" - kaitseb riiklike funktsioonide säilimist maakonnas	Keeruline on erinevate keskuste rollijaotuse kindlaksmääramine.
Poliitiliselt tark	Konsensuse saavutamine on keeruline, sest kõik keskused ei ole keskustena võrdselt aktsepteeritud.
Tagaks maakonna tänasest ühtlasema arengu – lõunas oleks ka keskus.	

Töögrupi hinnangul on see versioon kõige väiksemate miinustega, võimaldab ära kasutada erinevate keskuste tugevusi ja tekkida saaks loogiline funktsioonide jaotus erinevate keskuste vahel. Selline lahendus toetaks ka maakonna tasakaalustatud arengut kõige paremini.

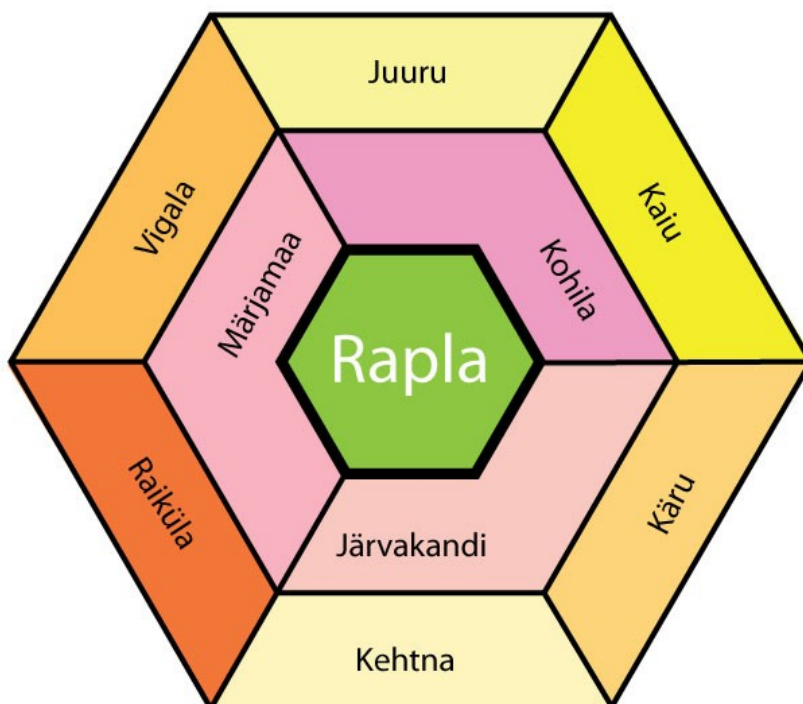
3.3.7 Kokkuvõte ja valik

Toimunud arutelu ja pakutud koosluste plusside ja miinuste analüüsi tulemusena jõuti järeldusele, et kõige otstarbekam on käsitleda keskustevõrgustikku skeemi 1+2+7 või 1+3+6 alusel. Mõlemad versioonid arvestavad Raplat kui maakonnakeskust ja teisi suuremaid vallakeskusi võrgustiku kõige olulisemate liikmetena ning ära ei unustata ka väiksemaid keskusi.

Hilisem kahe versiooni võrdlemine andis lõpuks tulemuseks selle, et keskustevõrgu kõige mõistlikum ja loogilisem ülesehitus oleks skeem 1+3+6. Otsustavaks sai siinjuures see, et selle versiooni korral on eraldi rõhutatud maakonnakeskuse kui võrgustiku keskpunkti rolli, arvestatud on keskuskohtade eripäraga ja maakonna võrgustikuga kaetusega. Oluline oli otsustamise juures ka see, et selle versiooni korral on kõige väiksem tõenäosus väiksemate valdade ääremaastumiseks ning kõige suurem tõenäosus, et Raplamaa saab tugeva keskuse nn „maakonna pealinna“.

Skemaatiliselt võiks Raplamaa keskustevõrgustiku ülesehitust kujutada järgmiselt.

Joonis 9. Raplamaa keskustevoõrgustik

3.4 Maakonna tasakaalustatud arengu suurimad kitsaskohad

Keskustevoõrgu arengustrateegia koostamisel toodi välja Rapla maakonna tasakaalustatud arengu kõige suuremad kitsaskohad. Järgnevalt on ära toodud tööruhmade arvamused selle kohta, millised on need takistavad tegurid, millega tuleks tegeleda, et tagada maakonna kõikide valdade areng. Väljatoodud kitsaskohtade likvideerimine vähendab kindlasti ka ääremaastumise ohtu.

Kõige teravama probleemina toodi välja see, et **puudub ühistranspordi maakondlik süsteem**. Seetõttu ei ole võimalik pääseda normaalselt maakonnakeskusesse ja tagasi.

Teine oluline kitsaskoht on **maakonna koolivõrk**. Selle optimeerimise vajadust tunnistasid pea kõik arengustrateegia koostamistega seotud isikud.

Kolmanda suurema probleemina toodi välja see, et vaatamata enam kui viiekümne aastasele ajaloole **ei tunnetata maakonna olemasolu**. Selle põhjustena toodi välja eelkõige see, et puudub vaimne liider ja kuna ei ole tegeletud ka maakonna ühtse identiteediga, siis on ka ühtekuuluvustunne nõrgavõitu.

Probleemi nähti ka selles, et paljudel juhtudel eelistavad kohalikud elanikud erinevate teenuste tarbimiseks sõita pigem Tallinna kui Raplasse. Tallinna mõjusfääri kuulumine mõjutab kõikide teenuste arengut Raplemaal ja seetõttu on harvem tarbitavate teenuste väljaarendamine raskendatud. Mida harvem tarbitava teenusega on tegemist, seda kaugemale ollakse nõus selle järele minema. Seega on Tallinna lähedus ühelt poolt positiivne, aga teiselt poolt negatiivne. Positiivne, et maksimaalne hulk teenuseid asub

suhteliselt lähedal, negatiivne aga seetõttu, et see pärsib kohalike eraturul pakutavate teenuste arengut.

Kitsaskohtadena toodi välja veel see, et:

- ühistranspordi korraldus ei rahulda haridussüsteemi vajadusi;
- maakondadevaheline ühistransport on kehv;
- vallad on koostöö osas passiivsed, kõik ajavad oma valla asja;
- riiklikud teenused liiguvad maakonnast välja;
- ROL ja Arengufond on eraldiseisvad asutused ja raha juurdetoomine maakonda on seetõttu pärsitud;
- puudub maakonda hõlmav teedevõrk;
- KOVide piirid takistavad teenuste väljaarendamist;
- tekitatud on kunstlik konkurents valdade vahel (näiteks KOIT- kava).

3.5 Raplamaa keskustevõrgu tulevikuvision

Raplamaa keskuste omavaheline koostöö sujub tõrgeteta. Seeläbi on suudetud luua maakonnale selge identiteet ning tagatud on kõikide piirkondade ja maakonna kui terviku tasakaalustatud ja jätkusuutlik areng.

3.6 Rapla kui võrgustiku keskpunkt

Rapla vald on elanike arvult maakonna suurim kohalik omavalitsus. 2009. aasta 1. jaanuari seisuga elab rahvastikuregistri andmetel Rapla vallas 9626 inimest, neist 5618 Rapla linnas.

Maakonnakeskusena on Rapla maakonna suurim haldus- ja teeninduskeskus. Siin on olemas nii riigiasutuste esindused kui ka kultuuri-, spordi-, haridus- ja sotsiaalteenuseid pakkuvad asutused ja kaubandus- ning teenindusettevõtted.

Uuringu „Raplamaa kui eluruum“ (2009) alusel on Rapla linn maakonna suurim tõmbekeskus ning Rapla piirkonda saabub tööajal rohkem inimesi, kui siit mujale läheb.

Olles küll maakonna suurim tõmbekeskus, ei saa Rapla kohta öelda, et ta on väga tugev tõmbekeskus. Oma mõju avaldab siin teiste tõmbekeskuste olemasolu ja Tallinna lähedus ning see, et ei ole süstemaatiliselt tegeletud Rapla kui maakonnakeskuse arendamisega. Probleemiks on ka see, et ei ole korralikku kaubamärki, mis oleks üleriigiliselt tuntud.

Nagu enamikus maakondades ei ole ka Raplemaal loodud seni süsteemi, kuidas koos kõikide teiste omavalitsustega maakonnakeskust toetada. Raplamaa elanikud kasutavad Rapla linna infrastruktuuri ja teenuseid. Samal ajal on infrastruktuuri ja teenuste arendamine toimunud Rapla valla omavahenditest ja initsiatiivil.

Viimaste aastate arengud on vähendanud maakonnakeskuste rolli, sest paljud riigiasutused on oma esindused sulgenud ja Raplasse on jäänud peamiselt klientide otsese teenindamisega seotud struktuuriüksused. Osa neist arengutest on paratamatud. Paljud muudatused on tingitud infotehnoloogia arengust, sest paljud teenused, mis varem sundisid ametiasutust külastama, on tänaseks muudetud internetipõhisteks.

Maakonnakeskuse rolli säilitamiseks tuleb tagada see, et kõik need avalikud teenused, mis vajavad inimese füüsilist kohalolu, säiliks. Vastasel juhul nõrgeneb

maakonnakeskuse positsioon, sest teenused kaugenevad Raplamaa elanikest ja nad hakkavad käima eelkõige kas Tallinnas või Pärnus.

Kindlasti tugevdab Rapla kui maakonnakeskust see, kui siit on tagatud mugav transpordiühendus maakonna kõikide piirkondadega ning teiste Eesti maakondadega.

Vähetahtis ei ole siinjuures ka see, et toimuks tihe koostöö kõikide teiste omavalitsustega ning kujundataks välja selge visioon, milline peaks olema Rapla maakonna keskus.

3.6.1 Valdade ootused Raplale kui maakonnakeskusele

Keskustevõrgu strateegia koostamise käigus oli töörühma ühe nõupidamise teemaks valdade ootused Raplale kui maakonnakeskusele. Ootuste kaardistamise tulemusena selgus, et:

- Rapla peaks olema hästi kättesaadav kõikidest maakonna nurkadest;
- Raplas peaksid olema kõik inimesele elu jooksul vajaminevad teenused;
- Rapla linna algus peaks olema tähistatud;
- Raplas peaks paiknema ühistranspordisõlm;
- Raplast peaks koordineeritama keskselt kogu maakonna kultuuriteemat;
- Raplas peaks olema kõik võimalused spordiga tegelemiseks ning siin peaks olema maakonna esindusstaadion;
- Raplas peaksid paiknema kesksed nõustamis- ja infokeskused (turismiinfo, ettevõtlusinfo, karjäärinõustamine, psühholoogiline nõustamine jne);
- Raplas peaks olema selgelt aru saada, kus on Rapla keskpunkt (keskväljak);
- Raplas peaks olema võimalik läbi viia maakonnaülesaid suurüritusi (maakonna keskses on olemas võimalused - laululava, staadion, keskväljak);
- Raplas peaks olemas esinduslik kultuurikeskus ja näitusesaal.

3.6.2 Visioon Raplast kui maakonnakeskusest

Kõik Raplamaa elanikud ja siin asuvad institutsioonid tunnustavad Raplat kui maakonna pealinna, kus on võimalik saada kõiki vajalikke teenuseid.

3.7 Teise taseme keskused

Märjamaa, Kohila ja Järvakandi kujutavad endast keskustevõrgu teise tasandi keskukohti. Kolm keskust erinevad teistest vallakeskustest, sest seal on:

- mitmekesisem teenustevalik;
- gümnaasiumid;
- päästeteenistus;

- kiirabi (va Järvakandis);
- politsei;
- ühistranspordi "kokkuveopunkt";
- avaram huvihariduse valik;
- perearstikeskused;
- pangakontorid;
- rohkem töökohti;
- tööstusalade arendamine;
- reaalne inimeste liikumine sinna (transport ja logistika).

3.8 Kolmanda taseme keskused

Kuus vallakeskust on oma piirkonna keskused ja omavalitsuse elanikele esmaste teenuste pakkujad. Kõikidest valla piirkondadest peab olema võimalik ühistranspordiga liikuda vallakeskusesse mitu korda päevas, samuti mitu korda päevas liikuda kas nn teise tasandi keskusesse või maakonnakeskusesse. Igas vallakeskuses peab olema:

- konstaablipunkt;
- perearst;
- sularahaautomaat;
- toidukauplus;
- postkontor;
- põhikool;
- lasteaed;
- võimalus huvihariduse omandamiseks.

3.9 Konkreetsed tegevused aastateks 2012-2015

Tegevus	Tähtaeg	Vastutaja
Koostada Rapla maakonna arengustrateegia 2030+	2014	Maavalitsus
Teha vajalikud muudatused Rapla maakonna turundus- ja kommunikatsioonistrateegias	2014-2015	RAEK ROL MV
Tagada Rapla Maakonnahaigla toimimine üldhaiglana	Vastavalt haigla arengukavale	ROL
Läbirääkimised ja koostöökokkulepped omavalitsuste vahel laste- ja noorte andekuse ja õppimisvõimaluste tagamiseks (kunst, muusika, sport jms)	2014--2015	
Selgitada välja omavalitsuste ühiste spetsialistide vajadus	2015	ROL
Vajadusel palgata ühised KOV spetsialistid (PR, ehitus/arhitekt jt)	Vastavalt selgunud vajadusele	ROL

4 Arengukava omanik ja uuendamise süsteem

Raplamaa keskustevõrgu strateegia elluviimise ja kaasajastamise eest vastutab Raplamaa Omavalitsuste Liit. Kokkuvõtte strateegia elluviimiseks kavandatud tegevuste kohta tehakse iga aasta novembris. See toimub nõupidamisel, mille kutsub kokku ning mida juhatab Raplamaa Omavalitsuste Liidu tegevdirektor.

Nõupidamise toimumise koht ja aeg tuleb teha seal osalejatele teatavaks vähemalt üks kuu enne nõupidamise toimumist. Enne nõupidamist peab iga valla esindaja organiseerima oma vallas võtmeisikute nõupidamise. Sellel nõupidamisel analüüsib iga valla töörühm oma vallas ja maakonnas aasta jooksul toimunut ning vaatab üle strateegias olevate eesmärkide ja võtmetegevuste asja- ja ajakohasuse.

Iga töörühma nõupidamise kohta vormistatakse protokoll, kasutades järgmist skeemi:

1. Keskustevõrgu strateegiast tulenevad või seal ära märgitud tegevused vallas;
2. Olulised kõrvalekalded ja nende põhjused;
3. Ettepanekud keskustevõrgu strateegia muutmiseks.

Oluliste kõrvalekallete põhjused tuuakse välja lühidalt vabatekstina. Milline on oluline kõrvalekalle ja milline mitte, selle otsustab iga valla töögrupp oma nõupidamisel.

Ettepanekud strateegia muutmiseks tuuakse protokollis kolmandas punktis samuti välja vabatekstina.

Protokollis allkirjastab töörühma juht.

Strateegia elluviimisega tegelevate töörühmade juhid esitavad oma aruande keskustevõrgu strateegia töörühma nõupidamisel suuliselt, tuginedes eelpooltoodud protokollile. Peale seda lisatakse protokoll strateegiale.

Niimoodi toimides on pidevalt tagatud täielik ülevaade strateegia elluviimisest ja tehtud muudatustest ning muudatuste tegemise põhjusest.

Vastavalt Vabariigi Valitsuse seaduse paragrahvile 84 esindab maavanem maakonnas riigi huve ning hoolitseb maakonna tervikliku ja tasakaalustatud arengu eest. Maavanem koordineerib ministriumide ja teiste Rapla maakonnas paiknevate täidesaatva riigivõimu asutuste ning kohalike omavalitsuste koostööd maakonnas ning teostab järelevalvet kohalike omavalitsuste tegevuse üle. Sellest tulenevalt on maavanemal õigus ja ka kohustus keskustevõrgustiku arengustrateegia koostamise ja uuendamise protsessis kaasa rääkida selle kaudu, et loodud strateegia ning selle igaaastased täiendused ja parandused tuleb kooskõlastada maavanemaga enne nende lõplikku kinnitamist.

5 Strateegia koostamise käigus tekkinud järeldused ja ettepanekud

1. Maakonnakeskuse sisuline mõiste ja tähendus

Praegu kehtiv „Eesti regionaalarengu strateegia aastateks 2005-2015“ defineerib maakonnakeskuse linnalise omavalitsusüksusena, kuhu on koondunud suur osa maakonna rahvastikust ja majandustegevusest ning põhiline osa avalikust administratsioonist.

(http://www.sisemin.gov.ee/atp/failid/EESTI_REGIONAALARENGU_STRATEEGIA_2005_2015.doc)

Praegune maakonnakeskuse definitsioon toob välja olulise tunnuseks linnalisuse ja iseloomustab maakonnakeskust seal asuvate elanike, töökohtade ja haldustoimingute sooritamiseks mõeldud avaliku administratsiooni kaudu. Samas ei kajasta antud definitsioon keskuse tähendust maakonnale. Sellest ei selgu, et maakonnakeskused peavad osaliselt või täielikult üleval tervet maakonda teenindavaid institutsioone ja infrastruktuuri: haiglat, teedevõrku, lasteaedu, koole, spordirajatisi, vabaaja keskusi jms. Nende institutsioonide igapäevased kulud on sageli küll jagatud teenust tarbivate omavalitsustega, aga investeeringud on maakonnakeskuse kanda.

Ettepanek

Lähtuvalt strateegia koostamisele eelnenud taustaintervjuudest maakonnakeskuste juhtidega on meie ettepanek täiendada maakonnakeskuse definitsiooni järgnevalt:

Maakonnakeskus on linnaline omavalitsusüksus, kuhu on koondunud suur osa maakonna rahvastikust, majandustegevusest ja põhiline osa avalikust administratsioonist ning mis peab osaliselt või täielikult üleval tervet maakonda teenindavaid institutsioone koos seda toetava infrastruktuuriga.

See definitsioon ei välista, et mõni kogu maakonda teenindav institutsioon võiks asuda väljaspool maakonnakeskust, kuid rõhutab, et kogu maakonda teenindavate institutsioonide olemasolu on üks oluline maakonnakeskuse tunnus koos kõige sellest tulenevaga.

2. Keskusfunktsioonide loetelu, mida maakonnakeskus peab pakkuma ja maakonnakeskuse miinimumstandard Eesti riigi jaoks

„Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse“ (KOKS) § 2 sätestab, et kohalik omavalitsus peab juhtima elu lähtuvalt valla- või linnaelanike õigustatud vajadustest ja huvidest ning arvestades valla või linna arengu iseärasusi. § 6 toob aga ära kohaliku omavalitsuse ülesanded ja pädevuse. „Eesti regionaalarengu strateegia aastateks 2005-2015“ ütleb maakonnakeskuste kohta järgmist:

Muude maakonnakeskuste kasvupiirkondade puhul on eeskätt vajalik elukeskkonna kvaliteedi parandamine (haridus- ja meditsiini- ning eneseteostusvõimaluste avardamine), uute ettevõtete ja töökohtade tekkeks

soodsa ettevõtluse toimekeskkonna loomine (vastavate infrastruktuuride väljaarendamine ning ettevõtlusvõrgustike stimuleerimine) ning keskuste tagamaa elanikel töö- ja elukoha tõhusam sidumine (töö- ja pereelu paindlik ühildamine ning tööjõu ruumilise mobiilsuse kasvatamine).

Ettepanek

Tuginedes:

- Kohaliku omavalitsuse korralduse seadusele
- Eesti regionaalarengu strateegiale aastateks 2005-2015
- Projekti jooksul toimunud ajurünnakutele
- Rapla maakonna keskuste eeluuringute tulemustele
- Erinevatele projekti käigus läbi töötatud teoreetilistele ja praktilistele materjalidele

teeme ettepaneku määratleda maakonnakeskuse miinimumstandard, millele üks maakonnakeskus peaks vastama järgnevalt:

HARIDUS	KULTUUR	SPORT
Lasteaed Erilasteaed Põhikool Gümnaasium Huvikool Õpilaskodu Noortekeskus	Vaba aja keskus (soovitavalt multifunktsionaalne) Raamatukogu Maakondlike suurürituste läbiviimise koht Näitusesaal (galerii)	Staadion Spordisaal Terviserada
SOTSIAALHOOLEKANNE JA TERVISHOID	TURVALISUS	LINNAKESKKOND
Üldhaigla Perearst Eriarstid Apteek Eakate päevakeskus Hooldekodu Avalik saun	Politsei ja osakond Päästekomando Erakorralise meditsiini osakond	Keskväljak Meelelahutuslike vabaõhuürituste läbiviimise koht Ühistranspordi sõlm
TURISM	ETTEVÕTLUS	AVALIK HALDUS
Muuseum Turismiinfo keskus Hotell	Toidukauplus Rõivakauplus Ehitus- ja remondimaterjalide kauplus Kohvik, baar, restoran Postkontor Sularahaautomaat Pangakontor	Maavalitsus Kohalik omavalitsus Riiklike institutsioonide kohalikud teeninduspunktid Arendus- ja ettevõtluskeskus Info- ja nõustamiskeskus

3. Riiklik poliitika

Maakonna tasand on avaliku halduse tasand, mis on riigitasandi ja kohaliku tasandi vahel ja selles osas on rahvusvaheline praktika erinev. Eesti spetsiifilised erisused tekkivad suuresti tulenevalt riigi väiksusest – sageli ei ole ühest selgust, kas seda tasandit on vaja või mitte. Seetõttu on riigi poliitika olnud ebaühtlane ja hägune. Ainus Vabariigi Valitsuses heaks kiidetud kogu avalikku haldust komplekselt käsitlev muudatuste kontseptsioon on 1999. aasta veebruaris heaks kiidetud ja Riigikogule esitatud kontseptsioon "Avaliku halduse arendamise alused". Regionaaljuhtimise osas on seal formuleeritud järgmine seisukoht:

Regionaalne haldamine toimub kahel territoriaalsel alusel – maakonnas ja ringkonnas. Harukondliku juhtimise efektiivistamiseks moodustatakse mitut maakonda hõlmavaid ringkondi, kus toimivad riigi kohahaldusüksused (ministeeriumi, ameti või inspektsiooni kohapealsed asutused). Maavalitsuste arv esialgu säilitatakse. Koos kohaliku omavalitsuse üksuste haldusterritoriaalse korralduse muutmisega tehakse maakonnapiiride vajalikud korrektiivid.

Reaalsus on, et haldusreformi ei ole siiani teostatud ja puudub ühtne arusaam selle teostamise viisides ja vajalikkuses ning maakonnakeskuse arendamisele ei ole Eesti regionaalpoliitika tähelepanu pööranud. Ettevõtluspotentsiaali ja innovatiivsuse tõstmiseks on küll ühtteist tehtud - maakonnakeskustesse on loodud kõrgkoolide filiaale, ettevõtlus-, innovatsiooni- ja arenduskeskusi, kutsehariduskeskusi, turismiühendusi – aga see ei ole olnud riigi keskse poliitika tulemus, vaid pigem institutsioonidepõhine. On hinnatud⁷, et kuigi regionaalpoliitikaga peaksid tegelema kõik riigi institutsioonid ja seda omavahelises koostöös, siis tegelikkuses on see tegevus kahjuks episoodiline ning sageli ka institutsioonide vahel kooskõlastamata.

Maakonnakeskuste riiklikult suunatud eelisareng annaks kindluse maakondliku tasandi kui Eestis väljakujunenud kogukondlikkuse säilimiseks. Eestisse jäaks 15 riigihalduse keskust, mis tasakaalustab riigiteenuste koondumist Tallinnasse-Tartusse.

Praegu on nii, et maakonnakeskus arendab end ise oma vahenditest. Küsimus on tegelikult maakondade kaugemas perspektiivis, sest kui pole keskust, pole maakonda. Võttes aluseks demograafilised suunad, tuleks kuvada pilt Eesti ühiskonnast umbes 10-20 aasta pärast ja selle järgi juba praegu toimetama hakata.

Loomulikult võib selline lähenemine kaasa tuua süüdistused inimvaenulikkuses ja maaelu väljasuretamises, kuid tugineda tuleks siin eelkõige teadlaste arvamustele, mitte aga poliitikute vajadusele teenida valimistel häält.

⁷ Sulev Mäeltsemees, www.mattimar.ee/2007b/67.pdf

Ettepanekud

Kuna Eestis jätkuvad elanike ümberasumine suurematesse linnadesse (ja linnu ümbritsevasse valdadesse), töökohtade koondumine suurematesse keskustesse ning sellest tulenev kasvav pendelränne erinevates omavalitsustes asuva kodu ja töökoha vahel, siis on töögrupi hinnangul **maakonna ja riigi tasakaalustatud arengu jaoks vajalikud järgmised sammud:**

1. Valitsusel ja parlamendil tuleb tunnistada probleemi, et riiklik regionaalpoliitika on isereguleeruv, mitte suunatud ja probleemiga on vaja tegeleda.
2. Vajalik on jõuda keskvalitsuse ja omavalitsuste tasandil kokkuleppele haldusreformi eesmärkides ja läbiviimise viiside osas ning maakonna keskuse rollis.
3. Vajalik on tagada maakondliku ühistranspordi ümberkorraldamine tänastele vajadustele vastavaks
4. Vajalik on leida riigi tasandil mehhanism maakonnakeskuste arengu finantseerimiseks - üldjuhul on kohalik praktika, et maakonnakeskusele kehtivad nii elanike kui teise omavalitsuste kõrgemad ootused ja seeläbi ka vastutus – maakonnakeskused peavad sageli osaliselt või täielikult üleval tervet maakonda teenindavaid institutsioone ja infrastruktuuri, nagu haigla, teedevõrk, lasteaiad, koolid, huvialaringid, samal ajal kui nende institutsioonide igapäevased kulud on sageli küll jagatud teenust tarbivate omavalitsustega, aga investeeringud on maakonnakeskuse kanda.
5. Vajalik on lõpetada ära omavalitsustevaheline sundkonkureerimine, mis on tekkinud seoses projektide rahastamisskeemidega – kui ühes situatsioonis (raha jagamine) konkureeritakse, siis on väga keeruline teises situatsioonis sisukat koostööd teha.
6. Maakonnakeskustele mõeldud riiklike toetusmeetme(te) väljatöötamine ja ellurakendamine. Meetme(te) eesmärk: maakonnakeskuse (miinimum)funktsioonide tagamine. Taotlejaks saaks olla omavalitsus, aga teatud juhtudel (sõltuvalt funktsioonist) ka ettevõtte, MTÜ või riigiasutus (nt maavalitsus). Toetust saaks taotleda investeeringuteks, teatud juhtudel ka "pehmeteks" tegevusteks ja püsikuludeks.

4. Raplamaa perspektiivid

Maakonna elanike elu- ja töökohtade paiknemine ja tulevikuperspektiivid

Olulisemad Rapla maakonda mõjutavad elanike paiknemist mõjutavad trendid on samad mis terves Eestis - regionaalarengut mõjutavad enim rahvastiku vähenemine ja vananemine. Alates 1990-ndatest aastatest on Eesti elanike arv vähenenud – 2008. aasta 1. jaanuari seisuga elas Eestis 1 340 935 inimest. Erinevate prognooside järgi väheneb rahaarv väga suure tõenäosusega ka tulevikus⁸. See mõjutab oluliselt nii avalike kui erateenuste vajadust kui töajuturgu.

Siseriikliku rände üks olulisemaid motivaatoreid on töökoha olemasolu. Rapla maakonnast käib teistesse maakondadesse iga päev tööajal keskmiselt 9296 inimest. Selgelt on esikohal Harju maakond ja Tallinn, kuhu käib iga päev tööajal ligikaudu 8000 inimest ehk 85,9% kõigist Rapla maakonna mujal tööl käivatest inimestest.

Tallinnas ja Harju maakonnas paikneb protsentuaalselt kõige suurem hulk töökohti Eestis. Samuti on seal makstavad töötasud kõrgemad kui mujal. Need kaks olulist tegurit jäävad ka tulevikus Raplamaa elanikkonna igapäevaseid liikumisi mõjutama. Praeguste tendentside jätkudes võib pendelränne pigem suureneda kui väheneda ning aja jooksul võib see viia elukohta vahetamiseni, sest inimesed kolivad oma töökohale lähemale. See võib olla üheks põhjuseks, miks tulevikus võib kasvada Tallinnale lähemate valdade elanike arv.

Juhul, kui aga suudetakse maakonda tuua piisaval arvul atraktiivseid töökohti, väheneb pendelränne ja oht, et inimesed lahkuvad oma senisest elukohast.

Ettepanekud

Perede majanduslik turvalisus mõjutab nii sündimust, tervisekäitumist kui ka rännet ning vajadust avalike teenuste järele. Avalike ja erateenuste hulk, kvaliteet ja mitmekesisus ei jaotu maakonnasiseselt ühtlaselt ning ka tulevikus koondub enamik teenuseid sinna, kus elab rohkem inimesi.

Maakonna tasandil tuleb:

1. Koostada erinevaid valdkondi siduv maakonna arengustrateegia koos konkreetsete tegevuskavadega
2. Leppida kokku piirkondlikud eelisarendatavad valdkonnad.
3. Tagada teenustele ligipääs, sh maakonna bussiliinide ümberkorraldamine ning e-lahenduste kasutamise propageerimine.

⁸ Eesti rahvastik 2007-2020

6 Kasutatud allikad

1. Läänemaa ja Hiiumaa kohalike omavalitsuste suutlikkuse indikaatorid ja ühisarengute analüüs, 2006, Kerli Nilp, TLÜ Haapsalu Kolledž
2. E. Pedaniku, ettekande: „Maakonna teemaplaneering - sotsiaalne infrastruktuur“
3. Rapla maakonna keskuste arengustrateegia eeluuring, 2009, OÜ Positium LBS
4. Keskusfunktsioonide analüüsi intervjuud, 2009, BDA Consulting OÜ
5. Sulev Mäeltsemees, www.mattimar.ee/2007b/67.pdf
6. M. Ainsaar, L. Maripuu, Eesti rahvastik 2007-2020, Rahvastikuministri büroo, 2008
7. Rapla maakonna kohalike omavalitsuste arengukavad
8. Üleriigiline planeering Eesti 2010, Keskkonnaministeerium, 2000
9. Eesti linnaregioonide arengupotentsiaali analüüs, OÜ EURREG, 2002
10. Eesti regionaalarengu strateegia 2005-2015, Siseministeerium, 2005
11. Läänemaa ja Hiiumaa kohalike omavalitsuste suutlikkuse indikaatorid ja ühisarengute analüüs, uuringu lõppraport, SA Läänemaa Arenduskeskus, 2006
12. Majandusgeograafia: Linnad. Linnastumine. Teeninduse geograafia. Karin Lindroos, loengumaterjal 2008
13. Raplamaa kommunikatsiooni- ja turundusstrateegia, veebruar-mai 2009
14. Social Innovation – What it is, why it matters and how it can be accelerated, G. Mulgan, S. Tucker, R. Ali, B. Sanders, juuni 2007
15. Zentralität und zentrale Orte, die Verteilung von Siedlungen im Raum, http://www.mygeo.info/skripte/skript_bevoelkerung_siedlung/lanu2.htm; 12.02.2009
16. Die Anwendung der Theorie der zentralen Orte in der Raumplanung der Bundesrepublik Deutschland; Beth, Andreas, 1998
17. Urban-rural relations in Europe, ESPON 1.1.2, Final Report C. Bengs, K. Schmidt-Thomé, 2006
18. Walter Christaller : Theorie der zentralen Orte <http://www.regiosurf.net/geographie/humgeo2/christaller.htm>, 12.02.2009

7 Lisad

7.1 Lisa 1. Arendusideed ja –plaanid

Peaaegu igas maakonnas on selliseid objekte ja ettevõtmisi, millel on tähtsus ja tähendus teistele maakondadele või lausa kogu Eestile. Samamoodi on igas vallas selliseid objekte, mida kasutavad, ja ettevõtmisi, millest saavad osa maakonna teiste valdade elanikud. Vaatamata sellele, et nende olulisus ületab ühe valla piire, on nii nende objektide korrashoid kui sündmuste korraldamine ühe valla keskne. Samas on väga oluline, et maakonna vallad üksteise selliseid tegevusi toetaksid. See tugi ei seisne (kuigi võib olla) rahas, vaid pigem seisneb see tugi vajadusel nõu andmises ja õiges kohas õige sõna ütlemises ehk kõikide ühisel *lobbytöö*l kõikide eest ja ühiselt maakonna hüvanguks. Selleks, et oleks teada, mis sündmus, ettevõtmine või objekt ühes või teises vallas vajab teiste toetust, on järgnevalt ära toodud nende loetelu.

